SLANGENBORG

Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in het Groninger Landschap Westerwolde

VERSLAGEN
No. 60

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
BIBLIOTHEEK
ONTVANGEN
14 FEB. 1964

Januari 1964

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - 's-Gravenhage - Tel. 61.41.61
Niet voor publikatie - nadruk verboden

64/198

LIJST VAN BIJLAGEN

		Blz.
1.	De bevolking sinds 1910	35
2.	De mannelijke beroepsbevolking naar bedrijfstak	36
3.	Enige gegevens per wijk	37
4.	De woonforenzen	38
5.	De werkforenzen	39
6.	De woonforenzen: vervoermiddelen	40
7.	De woonforenzen: reistijd tot het werk	41
8.	De inkomens	42
9.	De bedrijven ≥ 1 ha en de cultuurgrond (1910-1959)	43
10.	Geregistreerden naar beroepsgroep en grootteklasse	44
11.	Geregistreerden naar gebied	45
12.	De nevenberoepen van de B- en de hoofdberoepen van de C-geregistreerden	46
13.	De geregistreerden in groep D	46
14.	De geregistreerden in 1959 en 1963	47
15.	Wijzigingen van het aantal geregistreerden (1959-1963)	48
16.	De verdwenen geregistreerden (1959-1963)	49
17.	De nieuw geregistreerden (1959-1963)	50
18.	De grond buiten het blok	51
19.	Eigendom en pacht	52
20.	Grondgebruikers die grond verpachten	53
21.	De gepachte grond	54
22.	De aard van de pachtcontracten	55
23.	De kavels in eigendom en pacht	56
24.	De verkaveling	57
25.	De kavels naar kadastrale grootte	58
26.	Het bouwjaar van de bedrijfsgebouwen	59
27.	De bedrijfsgebouwen	60
28.	De woningen	61
29.	De nutsvoorzieningen	62
30.	De ontwikkeling van het grondgebruik	63
31.	Grondgebruik	64
32.	Het bouwlandgebruik	65
33.	Het grasland	66
34.	De melkkoeien	67
35.	De melkproduktie	68
36.	De overige veehouderij	69
37.	De stalinrichting	70
38.	Veestalling en bedrijfsvoering	71
39.	De bedrijfsvoering	72
40.	De trekkracht op de bedrijven	73
41.	De melkmachines	74
42.	De werktuigen	75
43.	De werkzaamheden in combinatie en coöperatief verband	76
44.	De werkzaamheden door loonwerker	77
45.	De arbeidskrachten	78
46.	De vreemde arbeidskrachten	79
47.	De leeftijdsopbouw	80
48.	Het agrarisch onderwijs	81
49.	Lidmaatschappen	82
50.	De landarbeiders	83
51.	De arbeiders op loonwerkbedrijven	84

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN		4
WOORD VOORAF		5
INLEIDING		7
HOOFDSTUK I	ENKELE ALGEMENE SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN	8
	§ 1. Bevolking	8
	§ 2. Beroepsbevolking	10
	§ 3. Forensisme	11
	§ 4. Inkomensniveau	12
HOOFDSTUK II	ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	14
	§ 1. De bedrijfsgroottestructuur in de gemeente Vlagtwedde en het landbouwgebied Westerwolde	14
	§ 2. De grondgebruikers naar beroepsgroep en grootteklasse	16
	§ 3. Eigendom en pacht	18
	§ 4. Verkaveling	19
	§ 5. Gebouwen en openbare nutsvoorzieningen	20
HOOFDSTUK III	DE LANDBOUWBEDRIJVEN	22
	§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype	22
	§ 2. Veehouderij	23
	§ 3. Bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering	25
	§ 4. Mechanisatie en loonwerk	25
	§ 5. Arbeidsbezetting	27
HOOFDSTUK IV	ENKELE ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-SOCIALE STRUCTUUR	29
	§ 1. De bedrijfshoofden	29
	§ 2. De arbeiders van landbouw- en loonwerkbedrijven	30
	§ 3. De bedrijfsopvolging	31
SAMENVATTING		33

WOORD VOORAF

De Cultuurtechnische Dienst verzocht in april 1963 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van het ruilverkavelingsgebied "Slangenborg". Deze schets is een uitwerking van en een toelichting op de bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied. Behalve van de landbouwtellinggegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek is gebruik gemaakt van het materiaal van een door de Cultuurtechnische Dienst uitgevoerde bedrijfsregistratie. Van de in deze schets vermelde gegevens maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de samenstelling van het rapport ex art. 34 van de Ruilverkavelingswet.

Het ruilverkavelingsgebied "Slangenborg" is ongeveer 4200 ha groot en beslaat het zuidelijke deel van de gemeente Vlagtwedde. Het blok grenst in het noorden aan het streekverbeterings- en ruilverkavelingsgebied "de Vlagtwedder Essen". In dit gebied is door het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economisch onderzoek ingesteld, waarover in 1960 een rapport werd uitgebracht (zie Rapport No. 352).

Dit verslag is opgemaakt door de afdeling Streekonderzoek.

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, januari 1964

(Prof. dr. A. Kraal)

INLEIDING

Het ruilverkavelingsgebied "Slangenborg" ligt in zuidoost-Groningen. Het bestaat geheel uit zandgronden en vormt hier en daar een overgangsgebied naar de veenkoloniën. Het blok, dat ongeveer 4200 ha groot is, beslaat het zuidelijke deel van de gemeente Vlagtwedde. De enige bevolkingskern in het ruilverkavelingsgebied is Sellingen; in het blok woonde in 1960 dan ook niet meer dan 15% van het inwonertal van de gemeente Vlagtwedde.

In het noorden grenst het ruilverkavelingsgebied aan de in uitvoering zijnde ruilverkaveling "de Vlagtwedder Essen"; de oostgrens valt samen met de rijksgrens. De begrenzing in het zuiden wordt gevormd door de onroerende goederen van de stad Groningen en in het zuidwesten door het Ter Apel-kanaal. Op bijgaande kaart is de grens van het ruilverkavelingsgebied aangegeven, alsmede van de drie deelgebieden. Deze deelgebieden, die in overleg met de Cultuurtechnische Dienst zijn vastgesteld, zijn:

I Ruiten A;
II Sellingerbeetse (het n.o. deel van het blok bij Zuidveld en Wissingtange is bij deelgebied Sellingerbeetse gerekend);
III Laulermarke.

De statistische gegevens waarop dit verslag is gebaseerd zijn voor een groot deel afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek, namelijk de Volks- en beroepstelling 1947, de Woningtelling 1956, de Algemene volkstelling 1960 en de landbouwtellingen van enkele jaren waaronder mei 1963. Aanvullende gegevens werden verkregen via een in de winter 1962/1963 door de Cultuurtechnische Dienst uitgevoerde bedrijfsregistratie en -enquête. Ook werd gebruik gemaakt van de gegevens van de districtsagenten van het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw in het desbetreffende gebied.

De documentatie heeft betrekking op alle binnen het ruilverkavelingsgebied wonende grondgebruikers/veehouders die telplichtig waren voor de landbouwtelling. Voor zover zij cultuurgrond buiten het blok in gebruik hadden is dit begrepen in de vermelde oppervlakten. In het blok gelegen gronden, in gebruik bij uitwonenden, zijn evenwel buiten beschouwing gebleven.

Voor een beschrijving van de infrastructuur en de economische structuur, alsmede van de sociale problematiek in Westerwolde, waartoe het ruilverkavelingsgebied "Slangenborg" behoort, wordt verwezen naar het in 1960 door het Landbouw-Economisch Instituut uitgebrachte rapport "Vlagtwedder Essen" (Rapport No. 352).

HOOFDSTUK I

ENKELE ALGEMENE SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN

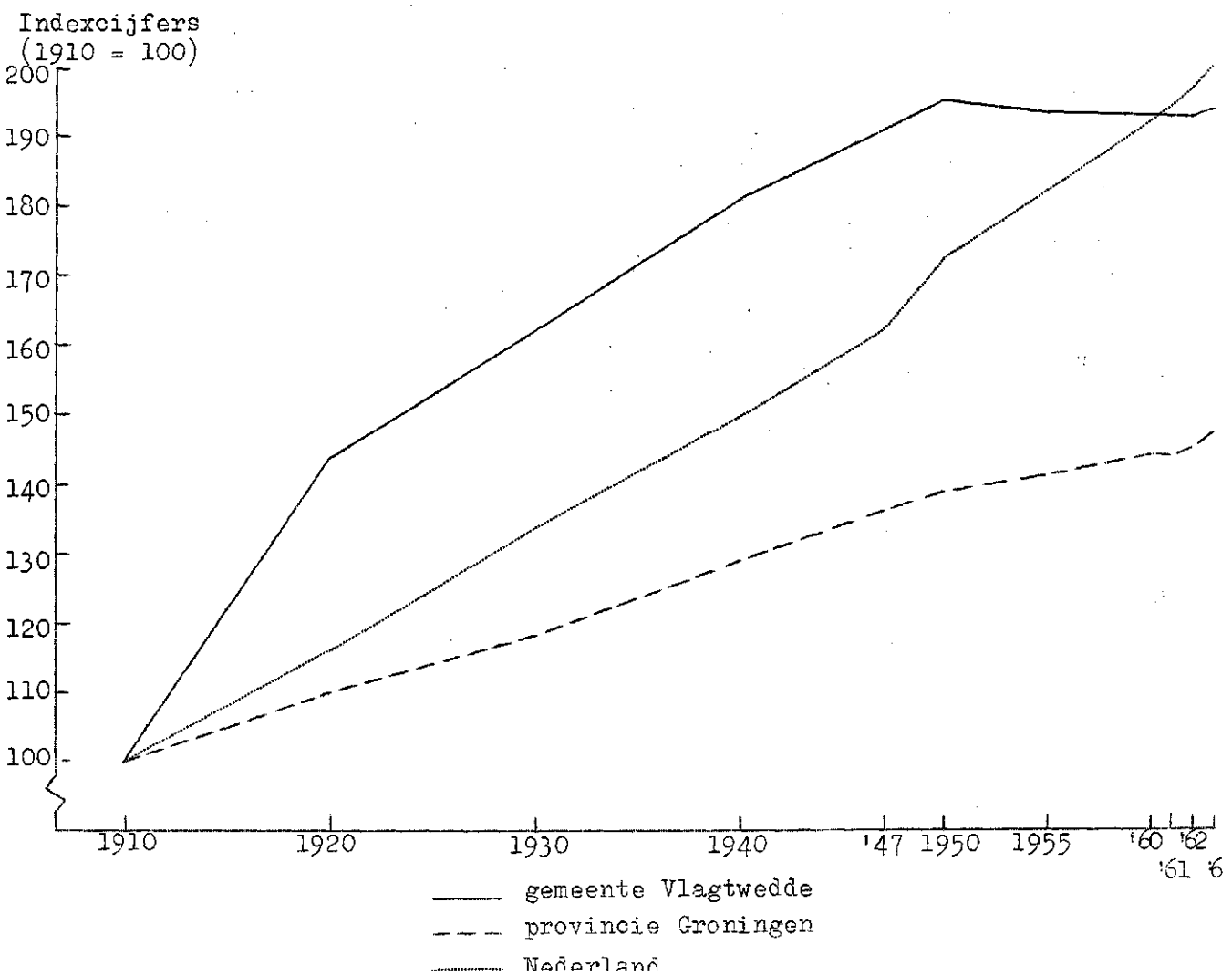
De in dit hoofdstuk verwerkte gegevens zijn ontleend aan de C.B.S.-volkstelling 1947, C.B.S.-Algemene volkstelling van 1960 en de C.B.S.-woningtelling van 1956. Deze gegevens hebben in de eerste plaats betrekking op gehele gemeenten. Omdat het ruilverkavelingsgebied Slangenborg echter slechts een deel van de gemeente Vlagtwedde beslaat, is, behalve aan de sociaal-economische structuur van de gehele gemeente, ook aandacht geschonken aan die van het ruilverkavelingsgebied als zodanig door gebruik te maken van de wijkindeling van het C.B.S.

§ 1. B e v o l k i n g (bijlage 1)

In de periode 1910-1963 is de bevolking van de gemeente Vlagtwedde bijna verdubbeld. De groei vertoont echter geen regelmatig verloop en slaat omstreeks 1950 om in een geringe afneming. Deze ontwikkeling wijkt sterk af van die in de provincie Groningen en in Nederland. Tot 1920 nam de bevolking in de gemeente Vlagtwedde aanzienlijk sneller toe dan die van de provincie en het Rijk; van 1920 tot 1950 is de groei in Vlagtwedde even sterk als die in het land als geheel en sterker dan die in Groningen. Na 1950 komt de groei in de gemeente tot stilstand, terwijl die van Groningen ook minder wordt; de bevolkingsgroei van het Rijk gaat gestadig door.

Grafiek 1

ONTWIKKELING VAN HET AANTAL INWONERS

De loop van de bevolking wordt behalve door het geboorten-overschot bepaald door het vestigingsoverschot. Uit de in tabel 1 voor de gemeente Vlagtwedde sedert 1910 per 5-jaarlijkse periode vermelde geboorten- en vestigingsoverschotten blijkt dat sedert 1925 in elke periode een groter aantal personen de gemeente verliet dan zich daar vestigde, zodat er een voortdurend vertrekoverschot was.

Tabel 1

DE LOOP VAN DE BEVOLKING

Perioden	Vlagtwedde	
	geboorten-overschot	vestigings-overschot
1911-1915	901	564
1916-1920	1093	1139
1921-1925	1601	55
1926-1930	1250	-1296
1931-1935	1193	- 93
1936-1940	1118	- 642
1941-1945	1165	- 408
1946-1950	1430	-1039
1951-1955	1247	-1364
1956-1960	980	-1033
1961	190	- 156

Bron: C.B.S.

Met name in de perioden 1926-1930 en 1946-1960 was het vertrekoverschot zeer hoog; in eerstgenoemde periode en die van 1946-1960 overtrof het vertrekoverschot de natuurlijke aanwas der bevolking door geboorten. Het grote vertrekoverschot is dan ook oorzaak dat de bevolkingsgroei in de gemeente Vlagtwedde sedert 1950 stagneert.

Slechts 15% van het inwonertal van de gemeente Vlagtwedde woonde in 1960 in het ruilverkavelingsgebied Slangenborg (tabel 2). Sedert 1947 is de bevolking in dit gebied afgenomen met 7%, in tegenstelling tot het inwonertal van het overige deel van de gemeente dat in de periode 1947-1960 steeg met 2%.

Tabel 2

DE BEVOLKING NAAR WIJKEN

		Aantal inwoners		Indexcijfer 1960 (1947 = 100)
		1947	1960	
In het blok gelegen:				
00	Sellingen dorp	606	770	127
01, 02, 05 en 09	overig Sellingen	844	739	88
31	Sellingerbeetse	441	341	77
5	Ter Wisch	749	605	81
Totaal in het blok		2640	2455	93
Buiten het blok		13591	13926	102
Gemeente Vlagtwedde totaal		16231	16381	101

Bron: C.B.S., Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

In het ruilverkavelingsgebied ligt slechts één kern, nl. Sellingen, waar de bevolking sinds 1947 met ruim ¼ deel (27%) toenam. In het gebied heeft dus een concentratie van de bevolking plaatsgehad in deze kern die gepaard is gegaan met een daling van het inwonertal van het omringende gebied.

§ 2. B e r o e p s b e v o l k i n g (bijlagen 2 en 3)

Hoewel de totale bevolking in de gemeente Vlagtwedde in de periode 1947-1960 nog enigszins is gestegen, is de mannelijke beroepsbevolking in dit tijdvak met 7% gedaald. Dit wijst er op dat voor een groot deel personen in de produktieve leeftijd de gemeente zullen hebben verlaten.

In 1947 droeg de gemeente nog een sterk agrarisch stempel; in dat jaar werkte nl. 49% van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw. De andere belangrijkste bronnen van werkgelegenheid waren toen industrie en ambacht, handel en bankwezen en bouwnijverheid, waarin respectievelijk 19%, 9% en 6% van de mannelijke beroepsbevolking werkte. Sindsdien is de werkgelegenheid in de agrarische sector sterk gedaald, nl. met 30%. Daarentegen verdubbelde het aantal mannen dat werkte in de bouwnijverheid, terwijl eveneens meer mannen werkgelegenheid vonden in industrie en ambacht (toeneming 16%).

De daling van de mannelijke agrarische beroepsbevolking is een gevolg van de sterke afneming van het aantal op de bedrijven meewerkende zoons en het vertrek uit de landbouw van landarbeiders. Het aantal bedrijfshoofden is in de periode 1947-1956 gestegen met 4% en daarna gelijk gebleven. De afneming van het aantal meewerkende zoons is het grootste geweest in de periode 1947-1956 en heeft zich nadien voortgezet. De afvloeiing van landarbeiders heeft vooral plaatsgehad na 1956.

Tabel 3

DE MANNELIJKE AGRARISCHE BEROEPSBEVOLKING 1)

	Gemeente Vlagtwedde				
	aantal personen in			indexcijfer 1947=100	
	1947	1956	1960	1956	1960
Zelfstandigen	838	872	871	104	104
Meewerkende gezinsleden	417	249	196	59	47
Arbeiders	1200	1026	699	85	58

1) Exclusief de tijdelijk niet-werkenden.

Bron: C.B.S., Volks- en beroepstelling 1947;
Woningtelling 1956;
Algemene volkstelling 1960.

De beroepenstructuur van de bevolking in de gemeente Vlagtwedde wijzigde zich in de periode 1947-1960 vrij sterk. Het percentage mannen dat in de landbouw werkte, daalde van 49 in 1947 tot 37 in 1960; dat van de mannen werkzaam in industrie en ambacht steeg van 19 tot 24 en dat van de mannen werkzaam in de bouwnijverheid van 6 tot 14. In de overige sectoren kwamen slechts geringe veranderingen voor.

Er is een belangrijk verschil in beroepenstructuur tussen de bevolking van het ruilverkavelingsgebied en die van het overige deel van de gemeente. In 1960 werkte nl. 57% van de mannelijke beroepsbevolking in het blok in de landbouw tegenover 34% in de rest van de gemeente. Binnen het blok spande Ter Wisch de kroon, waar niet minder dan 88% van de mannen in de landbouw werkte; in de kern Sellingen was dit percentage het laagst en bedroeg 19.

Ook op godsdienstig terrein komen verschillen binnen het blok voor. De Nederlands hervormden, die 57% van de bevolking uitmaken, wonen het meest regelmatig verspreid over het ruilverkavelingsgebied. De rooms-katholieken wonen overwegend in Ter Wisch en Sellingerbeetse; de gereformeerden vooral in de kern en de omgeving van Sellingen.

§ 3. F o r e n s i s m e (bijlagen 3 t/m 7)

Hoewel de mannelijke beroepsbevolking in de gemeente Vlagtwedde in de periode 1947-1960 met 7% is afgenomen, is het percentage mannen dat buiten de gemeente werkte ten opzichte van 1947 verdubbeld en bedroeg in 1960 18. Van deze woonforenzen reisde in 1960 ruim de helft (53%) dagelijks naar hun werkgemeente heen en weer (dagforenzen). Ten opzichte van 1947 steeg het percentage dagforenzen met 60%; het aantal niet dagelijks heen en weer reizende mannen nam zelfs met 150% toe.

Tabel 4

BEROEPSBEVOLKING EN FORENSISME

	1947		1960	
	aantal	%	aantal	%
Totale mannelijke beroepsbevolking	5.223	100	4.732	100
In andere gemeenten werkzaam en dagelijks heen en weer reizend	294	6	470	10
In andere gemeenten werkzaam en niet dagelijks heen en weer reizend	164	3	410	9
Werkzaam in de woongemeente	4.765	91	3852	81

Bronnen: C.B.S.; Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

Voor een beoordeling van de werkgelegenheidssituatie dient naast het uitgaande pendelen (woonforenzen) ook het binnenkomende pendelen (werkforenzen) in de beschouwingen te worden betrokken. Voor de gemeente Vlagtwedde ontstaat dan het in tabel 5 geschetste beeld.

Tabel 5

DAGFORENSISME

Bedrijfstak	Aantal mannelijke	
	woonforenzen 1)	werkforenzen 2)
Landbouw	62	59
Nijverheid	267	262
Bouwnijverheid	84	37
Overige	57	34
Totaal	470	392

1) Wonend in de gemeente Vlagtwedde, werkend elders.

2) Werkend in de gemeente Vlagtwedde, wonend elders.

Bron: C.B.S., Algemene volkstelling 1960.

In de landbouw en in de nijverheid waren in 1960 het binnenkomende en het uitgaande pendelen ongeveer in evenwicht. Omdat in de bouwnijverheid en de overige sectoren meer mannen elders werkten dan er uit andere gemeenten werk vonden in de gemeente Vlagtwedde, was er per saldo in 1960 sprake van een uitgaand pendelen.

Het meest intensief was het dagforenzenverkeer met Emmen en Onstwedde. Het binnenkomende pendelen uit Emmen was groter dan het uitgaande pendelen naar Emmen; voor Onstwedde gold het tegenovergestelde.

Hoewel de fiets ten opzichte van 1947 als vervoermiddel belangrijk aan betekenis heeft ingeboet, maakte in 1960 toch nog bijna de helft (49%) van de woonforenzen uit Vlagtwedde gebruik van de fiets om naar het werk te gaan. Verder ging 30% van hen met de bus en 13% op de bromfiets.

Het voorgaande had betrekking op de gemeente Vlagtwedde. Binnen het ruilverkavelingsgebied Slangenborg bedroeg het aantal woonforenzen in 1960 slechts 40; d.w.z. niet meer dan 4% van het aantal woonforenzen in de gehele gemeente. In het ruilverkavelingsgebied is het pendelen dan ook verhoudingsgewijs van geringe omvang.

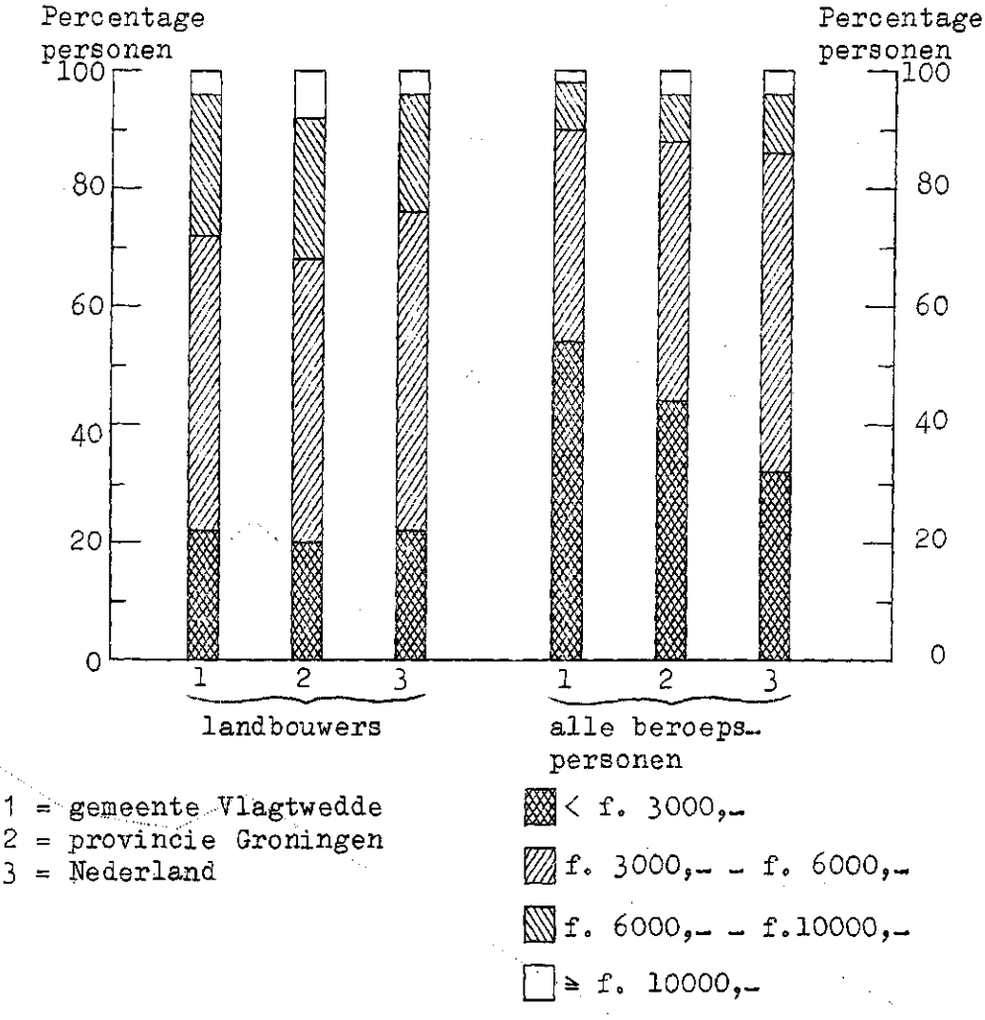
§ 4. I n k o m e n s n i v e a u (bijlage 8)

Aan de C.B.S.-woningtelling 1956 is het in grafiek 2 geschetste beeld ontleend dat een globale indicatie geeft van de inkomenspositie van de landbouwers en alle beroepsgroepen, De gegevens hebben betrekking op de gehele gemeente Vlagtwedde. Omdat zij nogal verouderd zijn en alleen waarde hebben voor regionale niveauvergelijking zijn daarnaast vermeld de overeenkomstige gegevens voor de provincie Groningen en voor Nederland.

De inkomenspositie van de landbouwers in Vlagtwedde verschilde in 1956 weinig van die van de landbouwers in de provincie Groningen en in Nederland. In vergelijking met de cijfers voor alle beroepspersonen in Vlagtwedde steekt het inkomensniveau van de boeren daar zeer gunstig af. Van alle gezinshoofden en alleenstaanden verdiende in de gemeente Vlagtwedde in 1956 ruim de helft (53%) minder dan f.3.000,-, zodat in vergelijking met de provincie Groningen en het Rijk de welvaart in de gemeente Vlagtwedde voor een grote groep van de bevolking gering was.

Grafiek 2

INKOMENS VAN GEZINNEN EN ALLEENSTAANDEN

HOOFDSTUK II

ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

In § 1 van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond en het aantal bedrijven sedert 1910 in de gemeente Vlagtwedde en in het landbouwgebied Westerwolde.

De volgende paragrafen hebben betrekking op het ruilverkavelingsgebied Slangenborg. De gegevens van de grondgebruikers zijn hoofdzakelijk ontleend aan de landbouwtellingen van het C.B.S. Van 64% van de betrokken personen werden aanvullende gegevens verkregen via een door de Cultuurtechnische Dienst gehouden enquête.

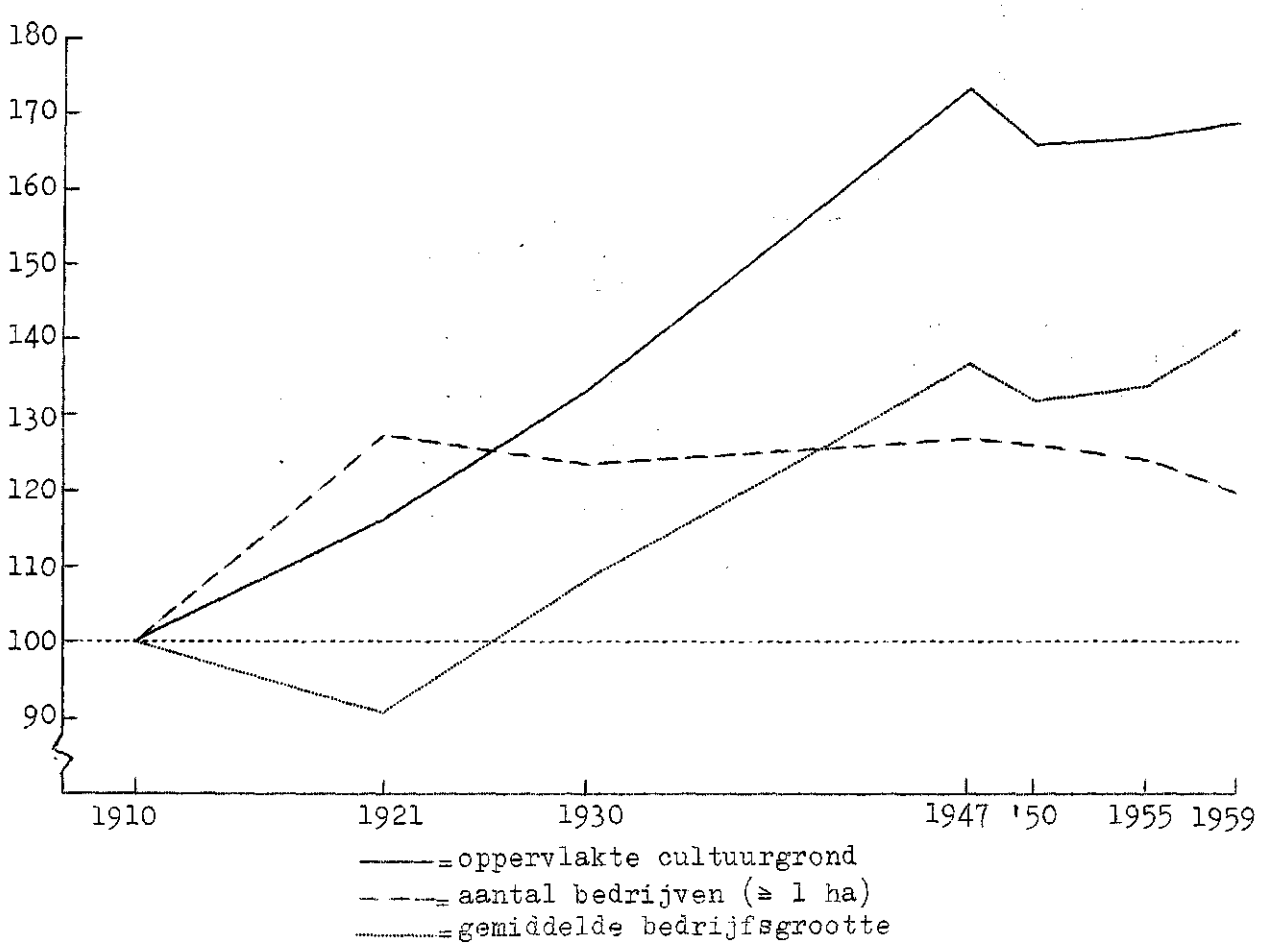
§ 1. De bedrijfsgrootte structuur in de gemeente Vlagtwedde en het landbouwgebied Westerwolde (bijlage 9)

De oppervlakte cultuurgrond in de gemeente Vlagtwedde is in de periode 1910-1947 uitgebreid met 73%. Opmerkelijk is de afneming in de periode 1947-1950, waarna weer een geleidelijke toeneming heeft plaatsgevonden.

Het aantal bedrijven steeg sterk in de periode 1910-1921. Daarna volgde een daling in de periode 1921-1930, die weer gevolgd werd door een toeneming in de periode 1930-1947. In laatstgenoemd jaar was het aantal bedrijven weer gelijk aan dat in 1921. Na 1947 neemt het aantal bedrijven geleidelijk af. (grafiek 3).

Grafiek 3

DE ONTWIKKELING VAN DE OPPERVLAKTE CULTUURGROND, HET AANTAL BEDRIJVEN EN DE GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE IN DE GEMEENTE VLAGTWEDDE
(indexcijfers; 1910 = 100)

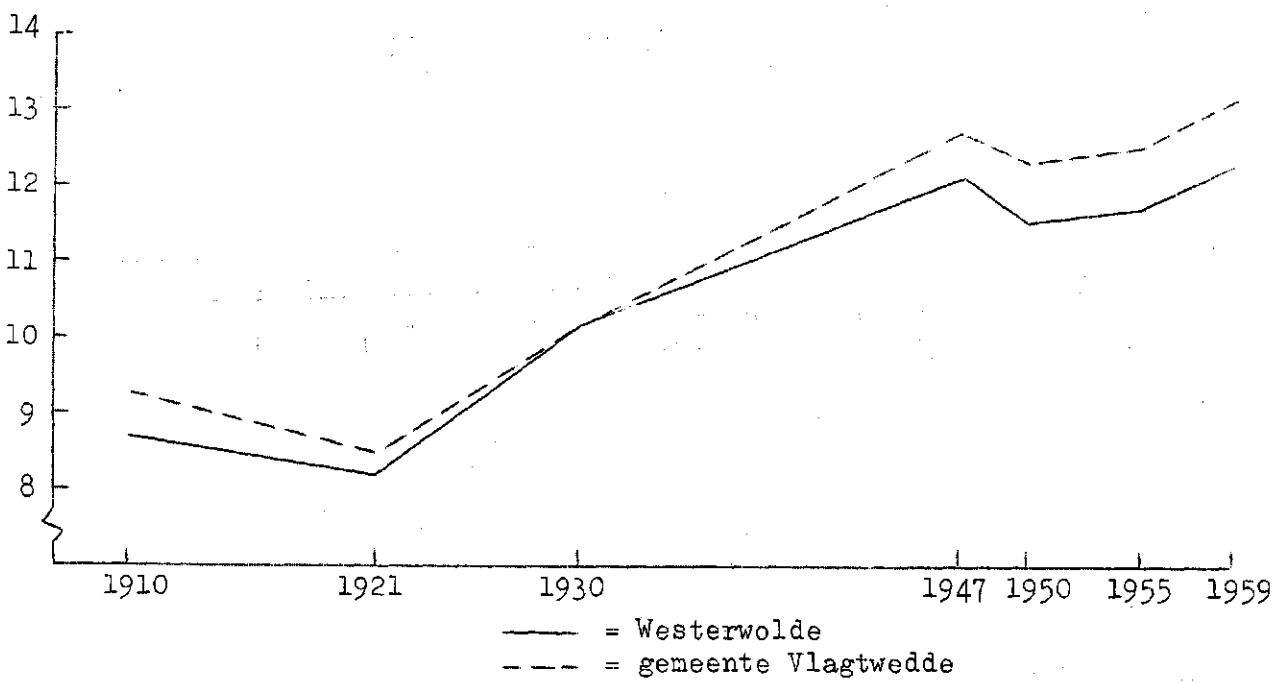
Belangwekkend is de ontwikkeling van het aantal bedrijven in de onderscheiden grootteklassen. Het aantal bedrijven van 1-5 ha is tot 1921 toegenomen en vertoont sedertdien een voortdurende daling. De grootteklasse van 5-10 ha is het meest aan schommelingen onderhevig geweest. Hier wisselden toe- en afneming elkaar regelmatig af; nl. een toeneming in de periode 1910-1921, daarna een afneming tot 1950, gevolgd door een kleine toeneming in de periode 1950-1955 en sedertdien weer een afneming. Het aantal bedrijven van 10-20 ha is voortdurend toegenomen. Voor deze grootteklasse was de toeneming het grootst vóór 1947. In de periode 1930-1947 nam het aantal bedrijven ≥ 20 ha sterk toe. Dit aantal daalde daarna tot 1955 en is sedertdien weer gestegen.

Op de gronden die vóór 1947 in cultuur werden gebracht zijn vooral grote bedrijven gesticht. Het aantal bedrijven van 20 ha en groter verdubbelde dan ook in de periode 1910-1947.

Omdat de toeneming van het aantal bedrijven geringer was dan de uitbreiding van de oppervlakte cultuurgrond, is de gemiddelde bedrijfsgrootte met ruim 40% gestegen, nl. van 9,3 ha in 1910 tot 13,1 ha in 1959 (grafiek 4).

Grafiek 4

DE ONTWIKKELING VAN DE GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE (IN HA) IN DE GEMEENTE VLAGTWEDDE EN WESTERWOLDE

Zowel de uitbreiding van de oppervlakte cultuurgrond als de toeneming van het aantal bedrijven was in het landbouwgebied Westerwolde in het tijdvak 1910-1959 geringer dan in de gemeente Vlagtwedde. De bedrijven waren in Westerwolde steeds wat kleiner dan in Vlagtwedde. Overigens vertoonde de ontwikkeling in beide gebieden eenzelfde beeld.

§ 2. De grondgebruikers naar beroepsgroep en grootteklasse (bijlagen 10 t/m 18)

Het aantal in het ruilverkavelingsgebied Slangenborg geregistreerden bedroeg 249. Het betreft hier personen die woonden in het gebied en bij de plaatselijk bureauhouder waren geregistreerd omdat zij geheel of gedeeltelijk hun bestaan in de land- en tuinbouw vonden en tevens:
- ten minste 1 ha cultuurgrond in gebruik hadden;
- dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenden (ongeacht de grootte)
- dan wel ten minste 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of 51 kippen of eenden hielden.

Uit het voorgaande valt af te leiden dat niet alle geregistreerden voor hun inkomsten uitsluitend aangewezen zullen zijn op de opbrengsten van de grond en/of het vee. Daarom zijn de geregistreerden met behulp van enkele ter plaatse goed bekende personen in vier beroepsgroepen ingedeeld. Hierbij is het deel van de arbeidstijd dat aan het eigen landbouwbedrijf(je) werd besteed, als maatstaf genomen. De 4 beroepsgroepen zijn:

A. zuivere landbouwers;
B. landbouwers met een nevenberoep. Het nevenberoep legt op minder dan de helft van de arbeidstijd beslag;
C. landarbeiders en niet-agrariërs met grondgebruik. Zij besteden minder dan de helft van hun arbeidstijd aan het eigen bedrijf(je);
D. rustende landbouwers en andere personen die nog enig grondgebruik en/of vee aanhouden.

Verder werd één bedrijf ondergebracht in de rubriek "speciale bedrijven", omdat dit bedrijf (een kippenfarm) qua opzet en bedrijfsvoering afweek van de andere bedrijven in het gebied.

Tabel 6 geeft een overzicht van alle geregistreerden naar beroepsgroep, grootteklasse en onderdeel van het ruilverkavelingsgebied.

Tabel 6

DE GEREGISTREERDEN

Grootteklasse, c.q. gebied	Aantal geregistreerden						
	totaal	in de beroepsgroepen					
		A	B	A+B	C	D	Spec.
zonder cultuurgrond	2	-	-	-	1	1	-
< 1 ha	15	-	-	-	10	5	-
1- 3 ha	25	1	-	1	19	5	-
3- 5 ha	14	5	-	5	7	2	-
5- 7,5 ha	23	16	4	20	2	-	1
7,5-10 ha	29	25	3	28	1	-	-
10-15 ha	67	64	2	66	1	-	-
15-25 ha	48	45	3	48	-	-	-
25-50 ha	22	21	1	22	-	-	-
≥50 ha	4	4	-	4	-	-	-
Alle geregistreerden	249	181	13	194	41	13	1
Ruiten A	64	.	.	39	21	4	-
Sellingerbeetse	145	.	.	116	19	9	1
Laudermarke	40	.	.	39	1	-	-

Bron: C.B.S. en L.E.I. 1963.

Van de geregistreerden is 78% als landbouwer te beschouwen, d.w.z. dat voor hen het voeren van het eigen landbouwbedrijf het voornaamste beroep is. Dit geldt ook voor de 13 landbouwers die een nevenberoep uitoefenen. Dit nevenberoep is in de meeste gevallen nauw verwant aan de landbouw.

De C- en D-geregistreerden maakten in Ruiten A 39% van het totaalaantal geregistreerden uit. In Laudermarke daarentegen werd slechts één C- en geen enkele D-geregistreerde aangetroffen. De C- en D-geregistreerden exploiteerden doorgaans slechts een geringe oppervlakte grond; 3/4 deel van hen had minder dan 3 ha in gebruik. Van de C-geregistreerden was 36% landarbeider en werkte 31% in de industrie. Groep D bestond voor meer dan de helft uit rustende landbouwers. Verder kwamen in deze groep voor enkele rustende landarbeiders, een broodventer en een caféhouder.

Uit tabel 7 blijkt dat in de periode 1959-1963 het aantal geregistreerden met 9 is gedaald. Deze afneming is het saldo van een afneming van het aantal A+B-bedrijven met 4, een wat grotere afneming van het aantal C-geregistreerden (met 7) en een toeneming van het aantal D-geregistreerden met 2.

Tabel 7

GEREGISTREERDEN IN 1959 EN 1963

Categorie, c.q. gebied	Aantal geregistreerden in	
	1959	1963
Landbouwers (A+B)	198	194
Groep C	48	41
Groep D	11	13
Speciale bedrijven	1	1
Alle geregistreerden	258	249
Ruiten A	71	64
Sellingerbeetse	147	145
Laudermarke	40	40

Bron: C.B.S. en L.E.I.

De afneming van het aantal geregistreerden beperkte zich vrijwel tot Ruiten A en had tot gevolg dat in dit deel van het ruilverkavelingsgebied het aantal geregistreerden in 1963 ongeveer 10% geringer was dan in 1959.

Bijlage 15 geeft inzicht in de aantalsontwikkeling in de beroepsgroepen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen ontbinding van bedrijven, overgang van de ene beroepsgroep naar de andere en stichting van bedrijven.

In de groep landbouwbedrijven (A+B) werden in de periode 1959-1963 vijf bedrijven ontbonden terwijl één bedrijf werd gesticht. De mutaties die betrekking hadden op verschuivingen tussen de beroepsgroepen leidden niet tot een wijziging van het aantal landbouwbedrijven.

Het aantal geregistreerden in groep C daalde met 10. Hiervan werden er 6 afgevoerd omdat zij niet langer telplichtig waren, terwijl er 4 overgingen naar een andere beroepsgroep. Tot groep C traden toe 3 personen die niet eerder telplichtig waren. Per saldo nam het aantal geregistreerden in deze groep dan ook af met 7.

In groep D werden 2 grondgebruikers afgevoerd wegens beëindiging van het grondgebruik. 4 geregistreerden die voordien tot een andere beroepsgroep behoorden traden echter tot deze groep toe, zodat uiteindelijk het aantal geregistreerden in groep D met 2 steeg.

Van de 13 bedrijven die werden ontbonden werden er 6 beëindigd wegens overlijden, ouderdom of invaliditeit van het bedrijfshoofd. In een drietal gevallen was de afvoering uit de registratie een gevolg van verhuizing. Twee grondgebruikers beëindigden het bedrijf wegens beroepsverandering en 2 geregistreerden "verdwenen" uit de administratie omdat ze niet langer telplichtig waren.

De oppervlakte grond die door bedrijfsbeëindiging beschikbaar kwam bedroeg ruim 88 ha. Het leeuwendeel van deze grond kwam terecht bij bedrijven in het ruilverkavelingsgebied.

Van de 4 nieuw-geregistreerden stichten er 2 een bedrijf; de beide anderen werden telplichtig wegens het houden van vee.

Tabel 8 geeft een overzicht van de bedrijfsgroottestructuur in het ruilverkavelingsgebied naar de toestand in 1963.

Tabel 8

BEDRIJFSGROOTTESTRUCTUUR

Categorie, c.q. gebied	Aantal bedrijven	Oppervlakte cultuurgrond in ha	Gem. bedrijfsgrootte in ha
Landbouwers:			
Ruiten A	39	979	25,1
Sellingerbeetse	116	1432	12,3
Laudermarke	39	700	17,9
Alle landbouwers	194	3111	16,0
C-geregistreerden 1)	40	97	2,4
D-geregistreerden 1)	12	17	1,4
Speciale bedrijven	1	7	7,0

1) Exclusief geregistreerden zonder cultuurgrond

Bron: C.B.S. en L.E.I.

De landbouwers hadden 3111 ha cultuurgrond (inclusief 99 ha die buiten het ruilverkavelingsgebied ligt) in gebruik. De gemiddelde bedrijfsgrootte voor het gehele gebied bedroeg 16,0 ha. Binnen het blok loopt de bedrijfsgrootte echter sterk uiteen. In deelgebied A ligt de gemiddelde bedrijfsgrootte aanzienlijk boven en in Sellingerbeetse belangrijk onder het blokgemiddelde.

De C- en D-grondgebruikers hadden gemiddeld maar een geringe oppervlakte in gebruik.

§ 3. E i g e n d o m e n p a c h t (bijlagen 19 t/m 23)

Van de totale oppervlakte grond (inclusief erf, moestuin en woeste grond) behorende tot de landbouwbedrijven in het ruilverkavelingsgebied werd 55% gepacht. Op de grotere bedrijven (≥ 10 ha) werd verhoudingsgewijs meer grond gepacht dan op de kleine bedrijven.

In het bijzonder in Ruiten A, waar de bedrijven gemiddeld groter zijn dan in de beide andere delen van het blok, kwam veel pachtgrond voor (72%).

Globaal bezien bestond 1/3 deel van de bedrijven geheel uit eigendomsgrond, 1/3 deel gedeeltelijk uit eigendoms- en gedeeltelijk uit pachtgrond en eveneens 1/3 deel uitsluitend uit pachtgrond. Deze verhouding geldt echter niet voor de onderscheiden blokdelen: zo bedroeg b.v. het percentage landbouwers dat alle grond in eigendom had in Laudermarke het dubbele van dat in Ruiten A. De gegevens voor de C- en D-grondgebruikers zijn te onvolledig om ze hier te vermelden.

Tabel 9

EIGENDOM EN PACHT

ategorie, q.gebied	Aantal grond-gebrui-kers 1)	Percentage grondgebruikers met de grond				Opper-vlakte grond in ha	Percentage grond	
		geheel in eigendom	≥ 50% in eigendom	≥ 50% ge-pacht	geheel gepacht		in ei-gendom	ge-pacht
andbouwers								
uiten A	37	24	14	16	46	879,86	28	72
ellingerb.	114	28	30	15	27	1468,48	53	47
audermarke	39	49	10	5	36	773,27	48	52
lle land-bouwers	190	32	23	13	32	3121,61	45	55
roep C	18	50	5	17	28	75,41	49	51
roep D	3	100	-	-	-	10,06	100	-
peciale edrijven	1	-	100	-	-	8,04	71	29

) Van wie de gegevens bekend zijn.

ron: C.D. en L.E.I.

Een achttal grondgebruikers verpachtten grond. De totale verpachte oppervlakte bedroeg ruim 54 ha. Van deze grondgebruikers exploiteerden er 4 een bedrijf van 25 ha of groter.

Van de oppervlakte pachtgrond van landbouwbedrijven werd 66% schriftelijk gepacht en 11% mondeling. Van de overige grond was de aard van de pachtovereenkomst onbekend. Dit laatste kwam vooral voor in Laudermarke. In Ruiten A daarentegen werd 85% van de grond schriftelijk gepacht.

Onder de verpachters nemen "overige particulieren" een belangrijke plaats in. Zij traden als verpachters op van 43% van de pachtgrond van de landbouwbedrijven. Bijna 27% van de gepachte oppervlakte werd gepacht van (schoon) ouders.

§ 4. V e r k a v e l i n g (bijlagen 23 t/m 25)

Het gemiddelde aantal kavels per bedrijf bedroeg 4,4 en de gemiddelde kavelgrootte 3,74 ha. Met uitzondering van deelgebied Ruiten A, waar het gemiddeld aantal kavels per bedrijf bijna 10 was, is de verkavelingstoestand niet ongunstig. Dit geldt in het bijzonder voor Laudermarke. In dit deel van het blok had 38% van de landbouwers de grond aaneer liggen. De gemiddelde kavelgrootte bedroeg hier 7,89 ha.

Tabel 10

DE VERKAVELING

Categorie, c.q. gebied	Aantal grondgebruikers 1)	Percentage bedrijven met ..... kavels						Totaalaantal kavels	Gem. aantal kavels per bedrijf	Gem. kavelgrootte in ha
		1	2	3	4	5	≥6			
Landbouwers Ruiten A	37	-	3	5	5	11	76	366	9,9	2,40
Sellingerbeetse	114	18	22	25	10	14	11	370	3,2	3,97
Laudermarke	39	38	21	13	15	8	3	98	2,5	7,89
Alle landbouwers	190	18	18	19	10	12	23	834	4,4	3,74
Groep C	18	33	28	17	-	22	-	45	2,5	1,68
Groep D	3	66	-	34	-	-	-	5	1,7	2,01
Speciale bedrijven	1	-	100	-	-	-	-	2	2,0	4,02

1) Van wie de gegevens bekend zijn.

Bron: C.D. en L.E.I.

De pachtkavels, die 53% van alle kavels uitmaken, waren gemiddeld iets groter dan de eigendomskavels. In Sellingerbeetse, waar verhoudingsgewijs de minste pachtgrond werd aangetroffen, waren de eigendomskavels echter wat groter.

De versnippering van het grondgebruik in Ruiten A blijkt duidelijk uit de gegevens in bijlage 25. In dit deel van het blok was nl. ruim de helft (52%) van de eigendomskavels en bijna 1/3 deel (32%) van de pachtkavels kleiner dan 1 ha.

§ 5. Gebouwen en openbare nutsvoorzieninge (bijlagen 26 t/m 29)

Op 2 landbouwers na, die beiden woonden in Sellingerbeetse, hadden alle grondgebruikers de beschikking over ten minste één bedrijfsgebouw. 58% van hen was eigenaar van het hoofdbedrijfsgebouw. Ruim de helft van de bedrijfsgebouwen dateert uit de periode 1850-1914. Na 1940 werden slechts 14 nieuwe bedrijfsgebouwen gesticht.

Naar mate de bedrijven kleiner zijn is het percentage landbouwers dat eigenaar is van het hoofdbedrijfsgebouw hoger. In Sellingerbeetse werden dan ook verhoudingsgewijs de meeste gebouwen in eigendom aangetroffen (71%).

Door de Cultuurtechnische Dienst zijn de bedrijfsgebouwen en woningen globaal beoordeeld naar doelmatigheid en onderhoudstoestand. Het resultaat hiervan is vermeld in de bijlagen 27 en 28. Van de bedrijfsgebouwen kreeg, voor zover het de doelmatigheid betreft, 64% de kwalificatie "matig". De kwalificatie "slecht" werd verhoudingsgewijs het meest gegeven aan de bedrijfsgebouwen van bedrijven beneden 10 ha en van bedrijven van 25 ha en groter.

Vooral in het deelgebied Ruiten A laat de situatie op dit punt veel te wensen over.

De onderhoudstoestand van de bedrijfsgebouwen, de doelmatigheid van het woongedeelte en ook de onderhoudstoestand hiervan vertonen een beeld dat in grote lijnen overeenstemt met dat van de doelmatigheid van de bedrijfsgebouwen.

Met uitzondering van één perceel in Laudermarke, waren alle boerderijen aangesloten op het electriciteitsnet. Slechts 31% van de landbouwers kon echter gebruik maken van krachtstroom.

Het aantal aansluitingen op het waterleidingnet was nog gering en bedroeg 12, waarvan 11 in Ruiten A. Op 30 bedrijven, overwegend gelegen in Sellingerbeetse, beschikte men echter over een eigen waterleidinginstallatie.

Ruim de helft van de percelen was aangesloten op het telefoonnet. Het zijn vooral de kleine bedrijven die niet zijn aangesloten.

HOOFDSTUK III

DE LANDBOUWBEDRIJVEN

§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype (bijlagen 30 t/m 33)

Sinds 1950 is in de aard van het grondgebruik zowel in de gemeente Vlagtwedde als in het landbouwgebied Westerwolde geen enkele verandering opgetreden. De verhouding bouwland/grasland bedroeg steeds globaal 4 : 1. Het accent valt dus in sterke mate op de akkerbouw. Tuinbouw ontbreekt.

Het voorgaande geldt ook voor het ruilverkavelingsgebied Slangenborg (tabel 11).

Tabel 11

HET GEBRUIK VAN DE CULTUURGROND

	Aantal bedrijven	Oppervlakte cultuurgrond		
		totaal in ha	waarvan in procenten bouwland	grasland
Landbouwers				
<7½ ha	26	155	75	25
7½-10 ha	28	245	76	24
10 -15 ha	66	815	77	23
15 -25 ha	48	911	80	20
≥25 ha	26	985	84	16
Alle landbouwers	194	3111	80	20
Ruiten A	39	979	81	19
Sellingerbeetse	116	1432	77	23
Laudermarke	39	700	84	16
Overige geregistreerden				
Groep C	41	97	69	31
Groep D	13	17	70	30
Speciaal	1	7	76	24
Alle geregistreerden	249	3232	80	20

Bron: C.B.S. 1963

Hoewel op de grotere bedrijven verhoudingsgewijs meer cultuurgrond in gebruik is als bouwland, zijn de verschillen in dit opzicht tamelijk klein. Ook tussen de deelgebieden zijn de verschillen gering. In Sellingerbeetse, waar de bedrijven gemiddeld kleiner zijn dan in Ruiten A en Laudermarke, komt nog het meeste grasland voor (23%).

De C- en D-grondgebruikers hebben verhoudingsgewijs meer cultuurgrond in gebruik als grasland dan de landbouwers.

Bouwland

In 1963 werd ruim de helft (52%) van de oppervlakte bouwland beteeld met granen; de overige grond werd bijna geheel ingenomen door hakvruchten. Alleen op de bedrijven van 25 ha en groter kwamen erwten en "overige gewassen" in bescheiden mate voor.

De verhouding waarin granen en hakvruchten worden verbouwd verschilt weinig voor de onderscheiden grootteklassen. Voor wat de granen betreft worden op de grotere bedrijven verhoudingsgewijs minder rogge en haver en meer tarwe verbouwd. Onder de hakvruchten komt de teelt van fabrieksaardappelen op de eerste plaats. Ook komen suikerbieten voor en een geringe oppervlakte voederbieten.

In Ruiten A is het bouwplan iets gevarieërder dan in de beide andere delen van het blok. In eerstgenoemd gebied worden relatief meer granen en minder hakvruchten verbouwd dan in Sellingerbeetse en Laudermarke. De erwten en "overige gewassen" komen uitsluitend in Ruiten A voor.

Grasland

Van de oppervlakte grasland in het ruilverkavelingsgebied was 29% blijvend grasland. Op de bedrijven van 25 ha en groter werd verhoudingsgewijs meer blijvend grasland aangetroffen (47%) en op de bedrijven van 10-45 ha minder (19%).

In Ruiten A was 63% van het grasland in gebruik als blijvend grasland. In Laudermarke en Sellingerbeetse bestond respectievelijk 92% en 82% van het grasland uit kunstweide.

§ 2. V e e h o u d e r i j (bijlagen 34 t/m 36)

Rundvee

Omdat het ruilverkavelingsgebied vooral een akkerbouwgebied is (waardoor een deel van de voederbehoefte door het bouwland gedekt wordt) is de veedichtheid op het grasland hoog. Het aantal melkkoeien per 100 ha grasland + kunstweide bedraagt nl. 161 en het aantal stuks vrouwelijk jongvee per 100 melkkoeien 88. De melkveebezetting is het zwaarst op de bedrijven beneden 7,5 ha en de bedrijven van 10-15 ha; op de bedrijven van 25 ha en groter is de melkveedichtheid belangrijk lager. Hier staat echter tegenover dat op de grotere bedrijven (≥ 15 ha) verhoudingsgewijs meer jongvee wordt aangehouden. Ook is het gemiddelde aantal stuks mest- en weidevee hier hoger dan op de kleinere bedrijven.

Tabel 12

DE RUNDVEESTAPEL

	Aantal bedrijven	Aantal melkkoeien per 100 ha cultuurgrond	Aantal melkkoeien per 100 ha grasland en kunstweide	Aantal kalveren per 100 melkkoeien	Aantal pinken per 100 melkkoeien	Mest- en weidevee aantal bedrijven	Mest- en weidevee gemiddeld aantal per bedrijf
Landbouwers							
<7½ ha	26	50	197	38	21	12	2,5
7½–10 ha	28	40	169	42	36	18	1,5
10–45 ha	66	40	176	48	33	47	2,6
15–25 ha	46	32	162	42	49	32	4,3
≥25 ha	26	21	131	47	61	19	5,7
Alle landbouwers	194	32	161	45	43	128	3,3
Ruiten A	39	26	135	46	57	26	4,9
Sellingerbeetse	116	39	172	45	34	69	2,9
Laudermarke	39	27	169	44	52	33	2,9
Overige grondgebruikers							
Groep C	41	42	132	43	50	17	2,5
Groep D	13	24	76	25	150	4	1,3
Speciaal	1	29	118	100	50	-	-
Alle grondgebruikers	249	32	159	45	44	149	3,2

Bron: C.B.S. 1963.

Wat de deelgebieden betreft, is er een verschil tussen Ruiten A enerzijds en Sellingerbeetse en Laudermarke anderzijds. In Ruiten A is de melkveedichtheid belangrijk lager, doch de jongveebezetting, evenals het gemiddeld aantal stuks mest- en weidevee per bedrijf, hoger dan in de beide andere gebieden.

Op vrijwel alle bedrijven wordt melkvee gehouden, doch het gemiddeld aantal dieren per bedrijf is vrij gering (5,4). Op slechts 11% van de bedrijven met melkvee werden 10 of meer koeien gemolken.

Het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf is het hoogst (6,8) in Ruiten A en het laagst in Laudermarke (4,9).

Uit de gegevens van de melkcontroleverenigingen in het gebied, waarbij echter ook veehouders buiten het ruilverkavelingsgebied zijn aangesloten, blijkt dat het aantal gecontroleerde dieren in de periode 1956-1962 gestadig is gestegen. Zowel de melkopbrengst in kg per dier als het vetgehalte in % lag in Sellingen en Vlagtwedde vrijwel steeds iets boven de overeenkomstige gemiddelden voor de provincie Groningen.

Overige veehouderij

Op niet meer dan 1/5 deel van de landbouwbedrijven werden mestvarkens en/of fokzeugen gehouden. Het gemiddelde aantal dieren per bedrijf bedroeg respectievelijk 6,5 en 2,9. In het bijzonder in Laudermarke was de varkensmesterij van weinig betekenis.

Schapen werden gehouden op 12 landbouwbedrijven, het gemiddeld aantal dieren per bedrijf bedroeg 4,7. Op een tweetal D-bedrijven kwam een grotere schapenstapel voor.

Hoewel op bijna 4/5 deel van de landbouwbedrijven kippen werden gehouden, was ook de kippenhouderij van weinig betekenis. Het gemiddeld aantal legkippen per bedrijf bedroeg nl. slechts 27. Op één bedrijf, ingedeeld in de rubriek speciale bedrijven, kwam een kippenstapel voor van 1000 stuks.

§ 3. Bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering (bijlagen 37 t/m 39)

Bij de door de Cultuurtechnische Dienst gehouden enquête zijn van een aantal bedrijven ook gegevens verzameld over de stalinrichting. Hieruit blijkt dat vrijwel alle rundveestallen voorzien waren van een mestgang, doch dat een gierkelder op bijna 40% van de bedrijven ontbrak. Een voergoot was aanwezig op ruim 1/5 deel van de bedrijven. Drinkwaterbakjes kwamen verhoudingsgewijs meer voor, nl. op 63% van de bedrijven.

Volgens de Landbouwmeitelling 1961 was 44% van de melkveestallen die vóór 1940 waren gebouwd, gemoderniseerd. Dit percentage lag in Ruiten A (68) belangrijk hoger dan in Sellingerbeetse (36). Hoewel op bijna alle bedrijven groenvoer werd ingekuild, was op slechts 9 bedrijven een silo aanwezig.

Tot slot volgen nog enkele gegevens over de bedrijfsvoering ontleend aan de C.D.-enquête. Slechts 31% van de landbouwers blijkt deel te nemen aan de melkcontrole. De belangstelling voor het rundveestamboek is eveneens gering; maar 23% van de veehouders is hiervan lid. De deelneming aan de K.I. is groter, 2/3 van de landbouwers is lid van een dergelijke vereniging.

In het bijzonder in Sellingerbeetse, waar de bedrijven gemiddeld kleiner zijn dan in de beide andere delen van het ruilverkavelingsgebied, is de activiteit van de landbouwers op deze terreinen gering. Hieruit blijkt nogmaals dat het ruilverkavelingsgebied in de eerste plaats een akkerbouwgebied is.

§ 4. Mechanisatie en loonwerk (bijlagen 40 t/m 44)

Trekkracht

Bijna de helft van de landbouwers had de beschikking over een trekker. Verhoudingsgewijs komen in Sellingerbeetse minder trekkers voor dan in de deelgebieden Ruiten A en Laudermarke. 87% van de landbouwers had tenminste één werkpaard. Op 8 landbouwbedrijven, waarvan er 6 kleiner dan 10 ha waren, was geen trekkracht aanwezig. Het merendeel der C- en D-bedrijfshoofden beschikt evenmin over een trekker of paard.

Tabel 13

TREKKRACHT

Categorie, c.q. gebied	Aantal geregistreerden	Percentage bedrijven met trekker	met paarden	zonder trekkracht	Gemidd. aantal werkpaarden per bedrijf 1)
Landbouwers					
Ruiten A	39	69	85	3	1,3
Sellingerbeetse	116	36	89	5	1,1
Laudermarke	39	64	85	3	1,1
Alle landbouwers	194	48	87	4	1,1
Groep C	41	-	17	83	1,0
Groep D	13	-	15	85	1,0
Speciale bedrijven	1	-	100	-	1,0

1) Met werkpaarden.

Bron: C.B.S. 1963

Melkmachines

Op 16% van de landbouwbedrijven werd mechanisch gemolken. De wijze van melken, machinaal of met de hand, houdt sterk verband met de omvang van de melkveestapel. Naarmate het aantal melkkoeien groter is neemt het machinaal melken toe. Op 3/4 deel van de bedrijven met 10-14 koeien en op alle bedrijven met 15 of meer dieren was een melkmachine aanwezig.

Werktuigen

De wagen op luchtbanden en de grasmaaimachine kwamen op respectievelijk 82% en 72% van de landbouwbedrijven voor. Andere werktuigen die vooral op de grotere bedrijven (≥15 ha) vrij algemeen waren, waren kunstmeststrooiers, zaaimachines, zelfbinders en gecombineerde hooibouwwerktuigen. Een geringer aantal boeren, nl. 19, hadden een aardappelrooimachine en enkele (5) een maaidorser.

Werkzaamheden in combinatie en loonwerk

In sommigge gevallen werd gebruik gemaakt van werktuigen die toebehoorden aan een combinatie van 2 of meer boeren. Dit betrof vooral transporteurs, zelfbinders, gecombineerde hooibouwwerktuigen, grasmaaimachines en zaaimachines.

Voor bepaalde werkzaamheden werd veelvuldig de loonwerker ingeschakeld. Uit de C.D.-enquête blijkt dat dit vooral geldt voor oogstwerkzaamheden. Het rooien van aardappelen en bieten gebeurde op respectievelijk 82% en 60% van de landbouwbedrijven door een loonwerker. Het maaien en maaidorsen van het graan vond op respectievelijk 40% en 10% van de bedrijven plaats door de loonwerker. Van de verzorgingswerkzaamheden werden onkruidverdelging door middel van spuiten en mestverspreiden verhoudingsgewijs vaak aan derden uitbesteed.

§ 5. A r b e i d s b e z e t t i n g (bijlagen 45 en 46)

Over de arbeidsbezetting op de bedrijven in het ruilverkavelingsgebied zijn enige summiere gegevens beschikbaar verzameld door het C.B.S. en de C.D. Beide tellingen betreffen momentopnamen.

Uit een vergelijking van de uitkomsten van de C.B.S.-arbeidskrachtentellingen, gehouden in mei 1959 en mei 1963, blijkt dat het aantal op de bedrijven werkende mannen in de periode 1959-1963 is gedaald met 47 (13%). Het aantal mannelijke bedrijfshoofden en het aantal mannelijke meewerkende gezinsleden (overwegend zoons) is echter nauwelijk gewijzigd. De afneming van het totale aantal in de landbouw werkende mannen is dan ook vrijwel geheel een gevolg van de daling van het aantal vreemde mannelijke arbeidskrachten. De afvloeiing van landarbeiders bedroeg in de periode 1959-1963 50%. Het gemiddelde arbeidsdichtheidcijfer bedraagt 9,7 ha per mannelijke arbeidskracht; voor de deelgebieden is het respectievelijk 11,2 (Ruiten A), 8,4 (Sellingerbeetse) en 11,1 (Laudermarke).

Op de bedrijven in Laudermarke is het aantal landarbeiders het sterkst gedaald en in het deelgebied Ruiten A het minst.

Op grond van de gegevens van de C.D.-enquête, die echter betrekking hebben op een ander tijdstip en bovendien op een geringer aantal bedrijven dan de in 1963 gehouden arbeidskrachtentelling van het C.B.S., zijn de landbouwbedrijven in tabel 14 ingedeeld naar een vijftal typen van arbeidsbezetting.

Tabel 14

ARBEIDSBEZETTING

Arbeidsbezettingstypen 1)	Aantal landbouwbedrijven					
	< 7½ ha	7½-10 ha	10-15 ha	15-25 ha	≥25 ha	totaal
Bedrijfshoofd alleen	14	15	33	8	2	72
Bedrijfshoofd + zoon(s)	2	5	14	15	1	37
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	-	1	3	12	7	23
Bedrijfshoofd + zoon(s) + vreemd personeel	-	-	-	3	6	9
Bedrijfshoofd + familieleden 2)	1	1	1	2	3	8
Aantal bedrijven waarvan gegevens beschikbaar zijn	17	22	51	40	19	149

1) Eventuele vrouwenarbeid is buiten beschouwing gebleven bij de vaststelling van de arbeidsbezettingstypen.

2) In 4 gevallen zijn er bovendien nog andere arbeidskrachten.

Bron C.D.

Het meest voorkomende bedrijfstype is een eenmansbedrijf. Bijna de helft van de geënquêteerde bedrijven behoort hiertoe. Vooral onder de bedrijven beneden 15 ha komen verhoudsingsgewijs veel eenmansbedrijven voor. De term "eenmansbedrijf" houdt overigens niet in dat alle werkzaamheden door het bedrijfshoofd alleen worden verricht.

Op meerdere van deze bedrijven zal waarschijnlijk geregeld of incidenteel ook worden meegewerkt door de echtgenote en/of een dochter en soms, tijdens de oogstperioden, door een losse arbeider. Ook zal dikwijls werk worden afgestoten aan de loonwerker. (De hier geplaatste kanttekening geldt evenzeer voor de andere bedrijfstypen).

Op 31% van de bedrijven werkte, behalve het bedrijfshoofd en eventueel vreemd personeel, ten minste één zoon mee. Op de bedrijven beneden 7,5 ha was dit in geringer mate het geval.

Het arbeidsbezettingstype "bedrijfshoofd + vreemd personeel" kwam voor op 15% van de bedrijven. Dit zijn hoofdzakelijk bedrijven van 15 ha en groter.

Tot slot is er nog een groepje bedrijven waar het bedrijfshoofd bijgestaan door familieleden (b.v. (schoon)vader of broer) het werk doet.

De vaste vreemde arbeidskrachten werkten allenop bedrijven van 15 ha en groter; losse arbeiders kwamen eveneens voor op de kleinere bedrijven. De meeste landarbeiders werkten in Ruiten A, waar verhoudingsgewijs de meeste grote bedrijven liggen.

HOOFDSTUK IV

ENKELE ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-SOCIALE STRUCTUUR

In een tweetal korte paragrafen worden enkele gegevens vermeld over de persoon van de boer en de landarbeider in het gebied. De laatste paragraaf handelt over de bedrijfsopvolging, welk verschijnsel zowel voor de agrarische structuur als in het sociale vlak van grote betekenis is.

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlagen 47 t/m 49)

In deze paragraaf wordt ingegaan op de leeftijdsopbouw van de bedrijfshoofden. Ook de mate waarin zij landbouwonderwijs hebben gevolgd en georganiseerd zijn in standsorganisaties komt ter sprake.

Leeftijdsopbouw

De gemiddelde leeftijd van de landbouwers was 48 jaar. Voor de bedrijfshoofden van bedrijven beneden 10 ha lag de gemiddelde leeftijd iets hoger en bedroeg 50 jaar.

LEEFTIJDSOPBOUW — Tabel 15

Gebied	Aantal bedrijfshoofden 1)	Percentage landbouwers in de leeftijd van ... jaar					Gemidd. leeftijd in jaren
		< 35	35-44	45-54	55-64	≥ 65	
Ruiten A	39	8	25	49	15	3	48
Sellingerbeetse	116	12	22	33	25	8	49
Laudermarke	39	18	28	23	21	10	47
Rvk. Slangenborg	194	13	24	34	22	7	48

1) Landbouwers (groep A+B), van wie de leeftijd bekend is.

Bron: C.B.S. 1963.

In Laudermarke wonen verhoudingsgewijs veel jonge boeren (46% ≥ 45 jaar) en in deelgebied Ruiten A betrekkelijk weinig oude boeren (18% ≥ 55 jaar).

Landbouwonderwijs

Van de landbouwers heeft 60% geen landbouwonderwijs gevolgd. Hoewel op de bedrijven boven 15 ha de situatie wat gunstiger is, heeft van de bedrijfshoofden van deze bedrijven toch ook maar 57% agrarisch onderwijs genoten. Bovendien bestond dit onderwijs overwegend uit cursusonderwijs.

Tabel 16

LANDBOUWONDERWIJS

Gebied	Aantal bedrijfshoofden 1)	Percentage landbouwers			
		met landbouwonderwijs			zonder landbouwonderwijs
		L.H.S./M.L.S.	L.L.S.	A.L.S.	
Ruiten A	38	8	14	39	39
Sellingerbeetse	114	2	8	30	60
Laudermarke	36	3	-	16	81
Rvk. Slangenborg	188	3	7	30	60

1) Landbouwers (groep A+B), van wie het onderwijs bekend is.

Bron: C.D. en L.E.I.

In Laudermarke, waar betrekkelijk veel jonge bedrijfshoofden wonen, heeft nauwelijks 1/5 deel van de boeren landbouwonderwijs gevolgd. Ruiten A, met gemiddeld vrij grote bedrijven en relatief weinig oude boeren komt nog het best voor de dag.

Standsorganisatie

Ruim 4/5 deel van de landbouwers is lid van een standsorganisatie. De ongeorganiseerden worden voornamelijk aangetroffen op de bedrijven beneden 10 ha.

In Laudermarke, waar bijna alleen r.k. boeren wonen, is het percentage ongeorganiseerden het laagste (11%). In deelgebied Ruiten A wonen vrijwel uitsluitend leden van de C.B.T.B. en de V.B.B.

Over de belangstelling voor verenigingen die zich beperken tot een specifiek werkterrein, zoals de melkcontrolevereniging, het een en ander meegedeeld in hoofdstuk III, § 3.

§ 2. De arbeiders van landbouw- en loonwerkbedrijven (bijlagen 50 en 51)

Volgens de gegevens van de districtsagent van het B.P.L. werkten in 1962 op de landbouwbedrijven in het ruilverkavelingsgebied 37 vaste en 132 losse landarbeiders, van wie er respectievelijk 9 en 32 elders woonden.

Zowel van de vaste als van de losse arbeiders was ruim de helft (54%) geboren in 1928 of later. Het overeenkomstige percentage voor de landbouwers is 13. De gemiddelde leeftijd van de landarbeiders zal dan ook belangrijk lager liggen dan die van de boeren.

Op de loonwerkbedrijven werkten in 1962 3 vaste en 58 losse arbeiders. Van de losse arbeiders woonde ruim 1/3 deel buiten het ruilverkavelingsgebied. Dat op de loonwerkbedrijven verhoudingsgewijs meer losse en minder vaste arbeidskrachten werken dan op de landbouwbedrijven, houdt verband met de sterk fluctuerende vraag naar de diensten van de loonwerker. Vooral tijdens de graanoogst en in de aardappel- en bietencampagne wordt een veelvuldig beroep op de loonwerker gedaan. (zie hoofdstuk III, § 4).

§ 3. De bedrijfsopvolging

De toekomstige ontwikkeling van het aantal en de grootte van de bedrijven wordt in sterke mate bepaald door het aantal bedrijfsopvolgers. Als zodanig komen in de eerste plaats in aanmerking de zoons die op het tijdstip van de C.D.-enquête op het ouderlijk bedrijf meewerkten. De thuismeewerkende zoons zijn, hoewel de belangrijkste, echter niet de enige categorie zoons die als opvolgers beschouwd kunnen worden. Ook onder de zoons die tijdelijk elders in de landbouw werken of nog algemeen vormend dagonderwijs volgen, kunnen potentiële opvolgers voorkomen.

Om althans enig inzicht te kunnen geven in de opvolgingssituatie op de landbouwbedrijven in het ruilverkavelingsgebied Slangenborg, is nagegaan het aantal bedrijven waarvan het bedrijfshoofd 50 jaar of ouder was en waarop tevens één of meer inwonende zoons meewerkten.

Tabel 17

DE BEDRIJFSOPVOLGING

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn 1)	Aantal bedrijven met bedrijfshoofd ≥ 50 jaar		
		totaal	met inwonend meewerkende zoon(s)	zonder inwonend meewerkende zoon(s)
Landbouwers:				
< 7½ ha	17	9	2	7
7½ - 10 ha	22	12	3	9
10 - 15 ha	51	24	12	12
15 - 25 ha	40	28	18	10
≥ 25 ha	19	8	5	3
Alle landbouwers	149	81	40	41
Ruiten A	35	17	9	8
Sellingerbeetse	101	59	28	31
Laudermarke	13	5	3	2

1) Daar in de groep kleinere bedrijven relatief méér gevallen ontbreken dan in de groep der grotere bedrijven zal het aantal bedrijven met inwonende meewerkende zoons (c.q.opvolgers) t.o.v. het totaalaantal bedrijven in werkelijkheid kleiner zijn.

Bron: C.D.

Zoals uit tabel 17 blijkt was dit het geval op ongeveer de helft van de bedoelde groep bedrijven. Aannemende dat op deze bedrijven inderdaad één of meer zoons zullen opvolgen, is de voortzetting van deze bedrijven over ± 15 jaar verzekerd te achten. Op de grotere bedrijven is dit in sterkere mate het geval dan op de kleinere. In het bijzonder op de bedrijven beneden 10 ha werken verhoudingsgewijs weinig zoons mee. Wanneer men aanneemt dat de andere helft van de bedoelde groep bedrijven in de komende 15 jaar niet wordt voortgezet, blijkt dat per jaar ongeveer 3 bedrijven zullen vrijkomen, ofwel 1½% per jaar. Omdat, in het algemeen gesproken, de animo voor de overneming van een klein bedrijf tanende is, zullen in de eerste plaats kleine bedrijven vrijkomen. Waarschijnlijk zullen er hiervan een aantal worden opgeheven. Hoeveel bedrijven uiteindelijk niet zullen worden voortgezet en in welk tempo de opheffing zal plaatshebben, valt echter uit de beschikbare gegevens niet op te maken.

Volledigheidshalve wordt in tabel 18 nog een overzicht gegeven van het aantal mannelijke meewerkende gezinsleden (die als potentiële opvolgers zijn te beschouwen) per 100 bedrijven. Deze gegevens zijn ontleend aan bijlage 45 en geven een beeld van de situatie in 1959 en 1963. Voor een uitvoerige uiteenzetting over de betekenis en de berekeningswijze van dit kengetal wordt verwezen naar L.E.I.-verslag No. 18 "De Haagse Beemden". De cijfers zijn vooral belangwekkend

Tabel 18

BEDRIJFSOPVOLGING

Landbouwers	Aantal bedrijven		Aantal meew. manl.gezins-leden		Aantal meew. manl.gezins-leden per 100 bedrijven	
	1959	1963	1959	1963	1959	1963
< 10 ha	58	54	10	5	17	9
10 - 15 ha	64	66	23	24	36	36
> 15 ha	76	74	39	45	51	61
Ruiten A	43	39	11	15	26	38
Sellingerbeetse	116	116	44	44	38	38
Laudermarke	39	39	17	15	44	39
Totaal	198	194	72	74	36	38

in vergelijking met soortgelijke in andere sociaal-economische schetsen opgenomen overzichten. De mededelingen in het voorgaande ziet men hier bevestigd: op de kleinere bedrijven is een tekort aan opvolgers, op de grotere is er eerder sprake van een teveel. Opmerkelijk is de geringe wijziging in het verhoudingscijfer tussen '59 en '63. In het deelgebied Ruiten A is een tendentie tot vergroting van het aantal opvolgers, terwijl in Laudermarke juist het omgekeerde het geval lijkt te zijn. Dit verschijnsel hangt samen met het verschil in bedrijfsgroottestructuur tussen deze gebieden.

SAMENVATTING

1. In 1960 werkte in het ruilverkavelingsgebied Slangenborg 57% van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw tegenover 34% in het overige deel van de gemeente Vlagtwedde. Het ruilverkavelingsgebied draagt dan ook een sterk agrarisch karakter.

2. Het aantal geregistreerde grondgebruikers bedroeg 249, van wie er 194 hun hoofdbestaan in de landbouw vonden. De landbouwers (groep A+B) exploiteerden in totaal ongeveer 3.111 ha cultuurgrond, zodat de gemiddelde bedrijfsgrootte in het ruilverkavelingsgebied 16,0 ha bedroeg. In deelgebied Ruiten A waren de boerderijen gemiddeld het grootst (25,1 ha) en in Sellingerbeetse het kleinst (12,3 ha).

3. De landbouwers exploiteerden 55% van de oppervlakte cultuurgrond als pachtgrond. In deelgebied Ruiten A werd verhoudingsgewijs meer gepacht, namelijk 72%.

4. Het gemiddelde aantal kavels per bedrijf bedroeg 4,4 en de gemiddelde kavelgrootte 3,74 ha. In deelgebied Ruiten A is het gemiddelde aantal kavels per bedrijf groter en de gemiddelde kavelgrootte kleiner dan in Sellingerbeetse en Laudermarke.

5. Van de bedrijfsgebouwen en woningen werd, zowel wat doelmatigheid als onderhoudstoestand betreft, 64% als "matig" gekwalificeerd. Vooral in het deelgebied Ruiten A liet de situatie op deze punten veel te wensen over.
   Vrijwel alle boerderijen beschikten over lichtstroom. Het aansluitingspercentage op het waterleidingnet was laag; wel had een aantal boeren een waterleidinginstallatie aangeschaft. Ruim de helft van de percelen was aangesloten op het telefoonnet.

6. De landbouwbedrijven in het ruilverkavelingsgebied zijn voornamelijk akkerbouwbedrijven; 80% van de oppervlakte cultuurgrond was in gebruik als bouwland. Er werden vrijwel uitsluitend granen (haver, tarwe en rogge) en hakvruchten (fabrieksaardappelen en suikerbieten) verbouwd. Van het grasland was 71% kunstweide.
   Hoewel op vrijwel alle bedrijven melkkoeien werden gehouden, was het gemiddelde aantal dieren per bedrijf betrekkelijk gering (5,4). Op 89% van de bedrijven bestond de melkveestapel uit nog geen 10 stuks. De varkens-, schapen- en kippenhouderij waren van weinig betekenis. Op slechts één bedrijf werden 1000 legkippen gehouden.

7. Van de landbouwers beschikte 48% over een trekker. Op 87% van de bedrijven kwamen één of meer werkpaarden voor.
   De meeste boeren hadden een wagen op luchtbanden en een grasmaaimachine. Andere werktuigen die vooral op de grotere bedrijven (≥15 ha), soms in combinatie met anderen, vrij algemeen waren, waren kunstmeststrooiers, zelfbinders en gecombineerde hooibouwwerktuigen.
   Voor het rooien van aardappelen en suikerbieten werd op respectievelijk 82% en 60% van de bedrijven de loonwerker ingeschakeld. Ook het maaien en maaidorsen van de granen werd dikwijls aan derden uitbesteed.

8. In de periode 1959-1963 is het aantal werkende mannen op de in het ruilverkavelingsgebied gelegen boerderijen gedaald met 13%. Het aantal bedrijfshoofden en meewerkende gezinsleden is echter nauwelijks gewijzigd. De afneming van het aantal in de landbouw werkende mannen is dan ook vrijwel geheel een gevolg van het vertrek van landarbeiders.
   Bijna de helft van de bedrijven waren eenmansbedrijven. Op 31% van de bedrijven werkte, behalve het bedrijfshoofd en eventueel één of meer landarbeiders, ten minste één inwonende zoon mee. Het arbeidsbezettingstype "bedrijfshoofd + vreemd personeel" kwam voor op 15% van de bedrijven.

9. De gemiddelde leeftijd van de landbouwers was 48 jaar; 13% van hen was jonger dan 35 jaar en 29% 55 jaar of ouder. 3/5 deel van de bedrijfshoofden heeft geen landbouwonderwijs genoten. Hoewel in Laudermarke 46% van de boeren jonger was dan 45 jaar, had daar slechts 19% landbouwonderwijs gevolgd.

10. De kans dat in de toekomst door het ontbreken van een opvolger bedrijven zullen vrijkomen is het grootst voor de kleinere bedrijven.

DE BEVOLKING SINDS 1910 Bijlage 1.

	Aantal inwoners			Indexcijfers (1910=100)		
	Vlagtwedde	Groningen	Nederland	Vlagtwedde	Groningen	Nederland
1910	8491	331248	5945525	100	100	100
1920	12188	365500	6926314	144	110	116
1930	13798	392436	7952634	162	118	134
1940	15374	427260	8923245	181	129	150
1947	16231	449862	9625499	191	136	162
1950	16522	461802	10204689	195	139	172
1955	16405	465694	10821661	193	141	182
1960	16381	475462	11417254	193	144	192
1961	16365	477685	11556008	193	144	194
1962	16404	481740	11721416	193	145	197
1963	16490	485978	11889962	194	147	200

Bron: C.B.S.

1005

DE MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING NAAR BEDRIJFSTAK Bijlage 2

	1947		1960	
	aantal	procenten	aantal	procenten
Landbouw	2579	49	1802	37
Bosbouw	6	0	17	0
Visserij	–	–	1	0
Delftstoffen	67	1	29	1
Industrie en ambacht	1001	19	1159	24
Bouwnijverheid	329	6	672	14
Openbare nutsbedrijven	5	0	12	0
Handel, bank enz.	440	9	435	9
Vervoer	288	6	220	4
Dienstverlening	414	8	482 [1)]	10
Onbekend	94	2	48	1
Alle beroepen	5223	100	4877	100

1) Inclusief 111 personen in militaire dienst voor de eerste oefening

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947
Algemene volkstelling 1960

ENIGE GEGEVENS PER WIJK

Bijlage 3

	Gemeente Vlagtwedde						
	totaal	in het ruilverkavelingsblok gelegen					buiten het ruilverkavelingsblok gelegen
		totaal	Sellingen dorp	Overig Sellingen	Sellingerbeetse	Ter Wisch	
Bevolking: totaal	16381	2455	770	739	341	605	13926
Percentage: R.K.	19	20	2	3	37	56	19
N.H.	58	57	64	69	56	33	57
Gereformeerd	9	18	27	23	6	9	8
overige kerkgenootschap.	2	1	1	1	–	–	2
geen kerkgenootschap	12	4	6	4	1	2	14
Mannelijke beroepsbevolking: totaal	4877	737	209	229	119	180	4140
Percentage: landbouw	37	57	19	68	58	88	34
nijverheid	38	25	36	22	36	7	41
handel en verkeer	14	7	17	4	3	2	14
overige	11	11	28	6	3	3	11
Aantal landbouwers	807	224	19	71	34	100	583
Aantal landarbeiders	511	66	15	35	6	10	445
Aantal woonforenzen	880	40	11	11	11	7	840
Aantal boerderijen en tuinders - woningen	782	231	8	81	37	105	551

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

DE WOONFORENZEN Bijlage 4

	Aantal woonforenzen[1]				
	totaal	in de landbouw	in de nijverheid	in de bouw-nijverheid	in overige bedrijfstakken
Wonend in Vlagtwedde, werkend in: 2)					
Bellingwolde	39	30	9	–	–
Onstwedde	173	9	107	41	16
Wedde	11	3	2	3	3
Emmen	123	14	81	11	17
Odoorn	15	5	2	6	2
Nieuwe Pekela	11	–	9	–	2
Oude Pekela	10	–	8	1	1
Winschoten	36	–	21	5	10
Alle woonforenzen	470	62	267	84	57
Van wie in aangrenzende gemeente	361	61	201	61	38

1) Dagelijks naar de woongemeente heen en weer reizende mannen.
2) Gemeenten met ≥ 10 forenzen.

Bron: C.B.S. Algemene Volkstelling 1960

DE WERKFORENZEN

Bijlage 5

	Aantal werkforenzen[1] totaal	in de landbouw	in de nijverheid	in de bouw-nijverheid	in de overige bedrijfstakken
Werkend in de gemeente Vlagtwedde, wonend in:[2]					
Bellingwolde	19	7	4	2	6
Onstwedde	122	26	83	7	6
Emmen	184	19	138	15	12
Odoorn	36	2	26	3	5
Alle werkforenzen	392	59	262	37	34
Van wie uit aangrenzende gemeente	370	56	256	29	29

1) Dagelijks naar de werkgemeente heen en weer reizende mannen.
2) Gemeenten met ≥ 10 forenzen

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

DE WOONFORENZEN: VERVOERMIDDELEN Bijlage 6

	Vlagtwedde	
	1947	1960
Aantal woonforenzen (mannen en vrouwen)[1]	329	678
Percentage dat reist per:		
trein	-	0
tram	2	-
bus	3	30
personenauto	3	4
motor of scooter	4	3
bromfiets	-	13
rijwiel	86	49
overige vervoermiddelen	1	0
onbekend welk vervoermiddelen	1	1

1) Dagelijks naar de werkgemeente reizenden.

Bron: C.B.S. Volks- en beroepstelling 1947
Algemene volkstelling 1960

DE WOONFORENZEN: REISTIJD TOT HET WERK Bijlage 7

	Vlagtwedde
Aantal woonforenzen (mannen en vrouwen)[1]	678
Percentage met een reistijd van:	
< 15 minuten	5
15-30 minuten	18
30-45 minuten	41
45-60 minuten	18
60-90 minuten	16
90-120 minuten	2
> 120 minuten	0
onbekend	0

1) Dagelijks naar de werkgemeente reizenden.

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

	Gemeente Vlagtwedde	Provincie Groningen	Nederland
Percentage landbouwers[1] in de inkomensklasse			
< f 3000.--	22	19	21
f3000,-- - f 6000,--	50	49	54
f6000.-- - f10000.--	24	24	20
≥ f 10000.--	4	8	5
Percentage werkende[1] in de inkomensklasse			
< f 3000.--	53	44	32
f3000.-- - f 6000.--	36	44	53
f6000.-- - f10000.--	9	9	12
≥ f 10000.--	2	3	3

1) Gezinshoofden en alleenstaanden

Bron: C.B.S. Woningtelling 1956

DE BEDRIJVEN ≥ 1HA EN DE CULTUURGROND (1910-1959) Bijlage 9

		Aantal bedrijven					Percentage bedrijven in de grootteklasse				Oppervlakte cultuur-grond - in ha	Gemiddelde bedrijfs--grootte in ha	Indexcijfers 1910=100		
		totaal	in de grootteklasse 1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	≥20 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	≥20 ha			aantal bedrijven	oppervlakte cultuur-grond	gemiddelde bedrijfs-grootte
Vlagtwedde	1910	822	355	180	195	92	43	22	24	11	7635	9,3	100	100	100
	1921	1041	445	275	230	91	43	27	22	8	8825	8,5	127	116	91
	1930	1007	400	208	272	127	40	21	27	12	10133	10,1	123	133	109
	1947	1044	332	186	336	190	32	18	32	18	13202	12,7	127	173	137
	1950	1031	300	221	338	172	29	21	33	17	12646	12,3	126	166	132
	1955	1021	278	224	354	165	27	22	34	17	12774	12,5	124	167	134
	1959	988	241	216	355	176	24	22	36	18	12906	13,1	120	169	141
Westerwolde	1910	1566	772	306	307	181	49	19	20	12	13582	8,7	100	100	100
	1921	1903	881	476	351	195	46	25	19	10	15637	8,2	122	115	94
	1930	1734	699	348	436	251	40	20	25	15	17586	10,1	111	129	117
	1947	1868	619	346	563	340	33	19	30	18	22523	12,1	119	166	139
	1950	1859	583	412	586	278	31	22	32	15	21301	11,5	119	157	132
	1955	1831	546	416	600	269	30	23	32	15	21427	11,7	117	158	134
	1959	1741	481	383	576	301	28	22	33	17	21450	12,3	111	158	141

Bronnen: Directie van de Landbouw (1910-1030)
C.B.S. (1947-1959)

GEREGISTREERDEN NAAR BEROEPSGROEP EN GROOTTEKLASSE Bijlage 10

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep						totaal
	A	B	A+B	C	D	spec.	
zonder cultuurgrond	-	-	-	1	1	-	2
> 1 ha	-	-	-	10	5	-	15
1 - 2	-	-	-	11	4	-	15
2 - 3	1	-	1	8	1	-	10
3 - 4	1	-	1	4	1	-	6
4 - 5	4	-	4	3	1	-	8
5 - 6	2	3	5	2	-	-	7
6 - 7	7	-	7	-	-	-	7
7 - 7½	7	1	8	-	-	1	9
7½ - 8	6	-	6	-	-	-	6
8 - 9	9	2	11	1	-	-	12
9 - 10	10	1	11	-	-	-	11
10 - 11	16	-	16	1	-	-	17
11 - 12	12	1	13	-	-	-	13
12 - 13	14	-	14	-	-	-	14
13 - 14	13	-	13	-	-	-	13
14 - 15	9	1	10	-	-	-	10
15 - 16	7	-	7	-	-	-	7
16 - 17	9	1	10	-	-	-	10
17 - 18	5	-	5	-	-	-	5
18 - 19	3	-	3	-	-	-	3
19 - 20	4	-	4	-	-	-	4
20 - 21	3	1	4	-	-	-	4
21 - 22	3	1	4	-	-	-	4
22 - 23	5	-	5	-	-	-	5
23 - 24	6	-	6	-	-	-	6
25 - 26	4	-	4	-	-	-	4
27 - 28	2	-	2	-	-	-	2
28 - 29	2	-	2	-	-	-	3
29 - 30	1	-	1	-	-	-	1
30 - 31	1	-	1	-	-	-	1
31 - 32	1	-	1	-	-	-	1
32 - 33	1	-	1	-	-	-	1
35 - 36	2	-	2	-	-	-	2
37 - 38	1	-	1	-	-	-	1
38 - 39	3	-	3	-	-	-	3
40 - 41	1	-	1	-	-	-	1
45 - 46	1	-	1	-	-	-	1
48 - 49	1	-	1	-	-	-	1
50 - 51	1	-	1	-	-	-	1
51 - 52	1	-	1	-	-	-	1
55 - 56	1	-	1	-	-	-	1
106 -107	1	-	1	-	-	-	1
Alle geregistreerden	181	13	194	41	13	1	249

Bronnen: C.B.S. 1963 en L.E.I.

1005

GEREGISTREERDEN NAAR GEBIED

Bijlage 11

	Aantal geregistreerden in									
	Ruiten A					Sellingerbeetse				
	in de beroepsgroep					in de beroepsgroep				
	A+B	C	D	Spec.	totaal	A+B	C	D	Spec.	totaal
zonder cultuurgrond	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1
< 1 ha	-	5	-	-	5	-	5	5	-	10
1 - 3 ha	-	12	2	-	14	1	7	3	-	11
3 - 5 ha	3	3	1	-	7	2	4	1	-	7
5 - 7½ ha	1	-	-	-	1	17	2	-	1	20
7½ - 10 ha	2	1	-	-	3	23	-	-	-	23
10 - 15 ha	4	-	-	-	4	45	-	-	-	45
15 - 25 ha	14	-	-	-	14	26	-	-	-	26
25 - 50 ha	12	-	-	-	12	2	-	-	-	2
≥ 50 ha	3	-	-	-	3	-	-	-	-	-
alle geregistreerden	39	21	4	-	64	116	19	9	1	145

	Laudermarke (noord)					Laudermarke (zuid)				
	in de beroepsgroep					in de beroepsgroep				
	A+B	C	D	Spec.	totaal	A+B	C	D	Spec.	totaal
zonder cultuurgrond	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
< 1 ha	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 - 3 ha	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 - 5 ha	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 - 7½ ha	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1
7½ - 10 ha	1	-	-	-	1	2	-	-	-	2
10 - 15 ha	3	-	-	-	3	14	1	-	-	15
15 - 25 ha	4	-	-	-	4	4	-	-	-	4
25 - 50 ha	5	-	-	-	5	3	-	-	-	3
≥ 50 ha	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
alle geregistreerden	15	-	-	-	15	24	1	-	-	25

	Laudermarke totaal					R.v.k. Slangenborg				
	in de beroepsgroep					in de beroepsgroep				
	A+B	C	D	Spec.	totaal	A+B	C	D	Spec.	totaal
zonder cultuurgrond	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
< 1 ha	-	-	-	-	-	-	10	5	-	15
1 - 3 ha	-	-	-	-	-	1	19	5	-	25
3 - 5 ha	-	-	-	-	-	5	7	2	-	14
5 - 7½ ha	2	-	-	-	2	20	2	-	1	23
7½ - 10 ha	3	-	-	-	3	28	1	-	-	29
10 - 15 ha	17	1	-	-	18	66	1	-	-	67
15 - 25 ha	8	-	-	-	8	48	-	-	-	48
25 - 50 ha	8	-	-	-	8	22	-	-	-	22
≥ 50 ha	1	-	-	-	1	4	-	-	-	4
alle geregistreerden	39	1	-	-	40	194	41	13	1	249

Bronnen: C.B.S. 1963 en L.E.I.

1005

Bijlage 12

DE NEVENBEROEPEN VAN DE B- EN DE HOOFDBEROEPEN VAN DE C- GEREGISTREERDEN

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep			
		C		
	B	totaal	< 1 ha	≥ 1 ha
Melkrijder	1	–	–	–
Landarbeider	2	15	3	12
Grondwerker, arbeider waterschap	–	3	2	1
Loonwerker	5	3	–	3
Veehandelaar	–	2	–	2
Melkventer	–	1	–	1
Industriearbeider	–	13	4	9
Los arbeider	1	1	–	1
Overige beroepen	4	3	2	1
Alle beroepen	13	41	11	30

Bronnen: C.B.S. en L.E.I.

DE GEREGISTREERDEN IN GROEP D Bijlage 13

Vorig beroep	Aantal D- geregistreerden
Landbouwer	8
Landarbeider	3
Broodventer	1
Caféhouder	1
totaal	13

Bronnen: C.B.S. en L.E.I.

DE GEREGISTREERDEN IN 1959 EN IN 1963 Bijlage 14

	Aantal geregistreerden							
	Ruiten A		Sellingerbeetse		Laudermarke		Totaal	
	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963
Landbouwers								
< 7½ ha	5	4	21	20	2	2	28	26
7½ – 10 ha	2	2	23	23	5	3	30	28
10 – 15 ha	3	4	46	45	15	17	64	66
15 – 25 ha	19	14	23	26	11	8	53	48
> 25 ha	14	15	3	2	6	9	23	26
Alle landbouwers	43	39	116	116	39	39	198	194
Overige geregistreerden								
Groep C. zonder cultuurgrond	1	–	–	1	–	–	1	1
< 1 ha	4	5	6	5	–	–	10	10
≥ 1 ha	19	16	17	13	1	1	37	30
Totaal	24	21	23	19	1	1	48	41
Groep D zonder cultuurgrond	1	1	–	–	–	–	1	1
< 1 ha	–	–	3	5	–	–	3	5
≥ 1 ha	3	3	4	4	–	–	7	7
Totaal	4	4	7	9	–	–	11	13
Speciaal	–	–	1	1	–	–	1	1
Alle geregistreerden	71	64	147	145	40	40	258	249

Bronnen: C.B.S. en L.E.I.

WIJZIGINGEN VAN HET AANTAL GEREGISTREERDEN (1959-1963) Bijl. 15

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep					totaal
	A	B	C	D	Spec.	
Aanwezig in 1959	185	13	48	11	1	258
Sedert 1959 verdwenen -	4	1	6	2	-	13
	181	12	42	9	1	245
Overgegaan naar een andere beroepsgroep -	4	2	4	-	-	10
	177	10	38	9	1	235
Afkomstig van een andere beroepsgroep +	3	3	-	4	-	10
	180	13	38	13	1	245
Sedert 1959 gevestigd +	1	-	3	-	-	4
Aanwezig in 1963	181	13	41	13	1	249

Bron: L.E.I.

DE VERDWENEN GEREGISTREERDEN (1959-1963) Bijlage 16

	Aantal verdwenen geregistreerden in de beroepsgroep				totaal
	A	B	C	D	
Aantal verdwenen geregistreerden	4	1	6	2	13
Ruiten A	4	–	3	1	8
Sellingerbeetse	–	1	3	1	5
Grootteklasse:					
< 1 ha	–	–	3	–	3
1-3 ha	–	–	3	1	4
5-7½ ha	–	1	–	1	2
10-15 ha	1	–	–	–	1
15-25 ha	3	–	–	–	3
Reden van verdwijnen:					
administratief	–	–	2	–	2
ouderdom	1	–	–	–	1
invaliditeit	–	–	–	1	1
overlijden	2	–	1	1	4
beroepsverandering	–	1	1	–	2
verhuisd, buiten het blok, grond behouden	–	–	1	–	1
verhuizing	1	–	1	–	2
Oppervlakte cultuurgrond in ha (1959)	69,40	5,00	5,10	9,25	88,75
Verdwenen grond afgevoerd naar:					
landbouwbedrijven in het blok	66,55	5,00	0,65	9,25	81,45
landbouwbedrijven buiten het blok	–	–	2,00	–	2,00
waterschap	–	–	1,00	–	1,00
"meegenomen" buiten het blok	–	–	1,00	–	1,00
administratief	–	–	0,45	–	0,45
onbekend	2,85	–	–	–	2,85

Bron: L.E.I.

1005

DE NIEUW GEREGISTREERDEN (1959-1963) Bijlage 17

	Aantal nieuw geregistreerden in de beroepsgroep		Totaal
	A	C	
Aantal nieuw geregistreerden	1	3	4
Sellingerbeetse	1	3	4
Grootteklasse:			
zonder cultuurgrond	–	1	1
< 1 ha	–	1	1
5-7½ ha	1	1	2
Reden van de nieuwe registratie			
afgesplitst van het ouderlijk bedrijf	1	–	1
gevestigd op los land	–	1	1
geregistreerd voor het houden van vee	–	2	2

Bron: L.E.I.

DE GROND BUITEN HET BLOK Bijlage 18

	Aantal grondgebruikers met grond buiten het blok	Oppervlakte grond buiten het blok (in ha)[1]		
		totaal	eigendom	pacht
Landbouwers				
< 7½ ha	4	10	4	6
7½-10 ha	–	–	–	–
10-15 ha	3	8	–	8
15-25 ha	9	59	38	21
≥ 25 ha	2	22	22	–
Alle landbouwers	18	99	64	35
Ruiten A	4	37	28	9
Sellingerbeetse	11	44	18	26
Laudermarke	3	18	18	–
Overige grondgebruikers				
Groep C	1	1	1	–
Groep D	–	–	–	–
Speciaal	1	2	–	2
Alle grondgebruikers	20	102	65	37

1) Volgens de C.D.-bedrijfsregistratie

Bronnen: C.D. en L.E.I.

EIGENDOM EN PACHT

Bijlage 19

	Aantal bedrijven					Totale oppervlakte in ha 2)	Percentage grond	
	waarvan gegevens beschikbaar zijn	met de grond						
		100% eigendom	≥ 50% eigendom	> 50% pacht	100% pacht		eigendom	pacht
Landbouwers 1)								
< 7½ ha	24	11	5	5	3	161,30	65	35
7½ – 10 ha	28	17	2	2	7	252,70	67	33
10 – 15 ha	66	19	16	7	24	906,02	49	51
15 – 25 ha	48	9	18	9	12	942,41	49	51
≥ 25 ha	24	4	3	2	15	859,18	25	75
Alle landbouwers	190	60	44	25	61	3121,61	45	55
Ruiten A	37	9	5	6	17	879,86	28	72
Sellingerbeetse	114	32	35	17	30	1468,48	53	47
Laudermarke	39	19	4	2	14	773,27	48	52
Overige grondgebruikers								
Groep C	18	9	1	3	5	75,41	49	51
Groep D	3	3	–	–	–	10,06	100	–
Speciaal	1	–	–	–	–	8,04	71	29
Alle grondgebruikers	212	72	46	28	66	3215,12	45	55

1) Bedrijfsgrootte volgens de mei-inventaris 1963.
2) Volgens C.D.-bedrijfsregistratie.

Bronnen: C.D. en L.E.I.

GRONDGEBRUIKERS DIE GROND VERPACHTEN Bijlage 20

	Aantal grondgebruikers, dat grond verpacht	Oppervlakte verpachte grond in ha	Aantal verpachte kavels	Gemiddelde grootte van de verpachte kavels
Landbouwers[1]				
< 7½ ha	1	2,36	1	2,36
15 - 25 ha	2	13,50	3	4,50
≥ 25 ha	4	30,80	8	3,85
Alle landbouwers	7	46,66	12	3,89
Ruiten A	4	33,80	9	3,76
Sellingerbeetse	3	12,86	3	4,29
Laudermarke	-	-	-	-
Overige grondgebruikers				
Groep C	-	-	-	-
Groep D	1	8,50	2	4,25
Speciaal	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	8	54,16	14	3,87

1) Naar bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie 1963

Bronnen: C.D. en L.E.I.

	Aantal grondgebruikers waarvan gegevens beschikbaar zijn		Oppervlakte pachtgrond [1]			Percentage pachtgrond		
	totaal	met pachtgrond	in het blok	buiten het blok	totaal	schriftelijk	mondeling	onbekend
Landbouwers								
< 7½ ha	24	13	51	6	57	55	0	45
7½ - 10 ha	28	11	84	-	84	34	34	32
10 - 15 ha	66	47	453	8	461	65	9	26
15 - 25 ha	48	39	460	21	481	70	17	13
≥ 25 ha	24	20	648	-	648	69	6	25
Alle landbouwers	190	130	1696	35	1731	66	11	23
Ruiten A	37	28	626	9	635	85	10	5
Sellingerbeetse	114	82	667	26	693	72	16	12
Laudermarke	39	20	403	-	403	28	3	69
Overige grondgebruikers								
Groep C	18	9	39	-	39	33	13	54
Groep D	3	-	-	-	-	-	-	-
Speciaal	1	1	-	2	2	-	-	100
Alle grondgebruikers	212	140	1735	37	1772	65	11	24

1) Volgens de C.D.-bedrijfsregistratie.

Bronnen: C.D. en L.E.I.

DE AARD VAN DE PACHTCONTRACTEN

Bijlage 22

	Aantal grondgebruikers waarvan de gegevens beschikbaar zijn		Oppervlakte gepachte grond in ha[1]	Oppervlakte grond gepacht van:																	
	totaal	met pachtgrond		landbouwers			(schoonouders)			overige familie		overige particulieren			overheid en instellingen		onbekend			
				schriftelijk	mondeling	onbekend	schriftelijk	mondeling	onbekend	schriftelijk	mondeling	schriftelijk	mondeling	onbekend	schriftelijk	mondeling	schriftelijk	mondeling	onbekend
Landbouwers																					
< 7½ ha	24	13	57	3	-	2	8	-	9	-	-	15	0	-	6	-	-	-	14
7½ - 10 ha	28	11	84	7	-	-	13	19	21	-	7	8	-	5	0	-	-	4	-
10 - 15 ha	65	47	461	33	-	-	82	32	30	18	8	125	2	56	39	1	3	-	32
15 - 25 ha	48	39	481	34	-	-	40	77	28	35	1	175	3	23	52	0	-	-	13
≧ 25 ha	24	20	648	50	2	23	80	27	-	66	8	253	1	89	1	-	-	-	48
Alle landbouwers	190	130	1731	127	2	25	223	155	88	119	24	576	6	173	98	1	3	4	107
Ruiten A	37	28	635	70	0	23	100	54	-	85	8	257	2	0	27	0	-	-	9
Sellingerbeetse	114	82	693	50	2	2	87	87	34	34	16	251	4	13	71	1	3	4	34
Laudermarke	39	20	403	7	-	-	36	14	54	-	-	68	-	160	-	-	-	-	64
Overige grondgebruikers																					
Groep C	18	9	39	4	-	3	-	5	-	-	-	9	-	18	-	-	-	-	-
Groep D	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciaal	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	212	140	1772	131	2	28	223	160	88	119	24	585	6	191	98	1	3	4	109

1) Volgens de C.D.-bedrijfsregistratie

Bronnen: C.D. en L.E.I.

1005

DE KAVELS IN EIGENDOM EN PACHT

Bijlage 23

	Aantal kavels in het blok				Gemiddelde grootte in ha van			
	totaal	eigendom	eigendom/ pacht	pacht	alle kavels	eigendoms-kavels	eigendom/ pacht-kavels	pacht-kavels
Landbouwers								
< 7½ ha	71	42	1	28	2,13	2,40	0,75	1,79
7½ - 10 ha	64	44	1	19	3,95	3,80	1,85	4,41
10 - 15 ha	220	106	1	113	4,05	4,18	2,10	4,01
15 - 20 ha	252	129	6	117	3,50	3,17	6,44	3,73
≥ 20 ha	199	42	3	154	4,21	3,97	13,57	4,09
Alle landbouwers	806	363	12	431	3,75	3,54	7,01	3,83
Ruiten A	353	124	5	224	2,39	1,69	2,77	2,77
Sellingerbeetse	358	182	6	170	3,98	4,07	6,21	3,80
Laudermarke	95	57	1	37	7,95	5,88	33,00	10,45
Overige grondgebruikers	45	19	-	26	1,65	1,90	-	1,48
Groep C	5	5	-	-	2,01	2,01	-	-
Groep D	1	1	-	-	5,70	5,70	-	-
Speciaal								
Alle grondgebruikers	857	388	12	457	3,63	3,45	7,01	3,70

Bronnen: C.D. en L.E.I.

	Aantal geregistreerden, waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven met ..... kavels																		Aantal kavels totaal	Gemiddeld aantal kavels	Gemiddelde kavelgrootte
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	15	16	18	20	24			
Landbouwers[1]																						
< 7½ ha	24	7	8	2	-	3	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	78	3,3	2,07
7½ - 10 ha	28	10	8	6	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	2,3	3,95
10 - 15 ha	66	9	13	22	7	7	3	4	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	223	3,4	4,06
15 - 25 ha	48	5	5	6	7	8	4	4	2	-	-	3	-	1	1	1	1	-	-	265	5,5	3,56
≥ 25 ha	24	4	-	-	4	3	1	1	1	2	-	1	1	-	2	2	-	1	1	204	8,5	4,21
Alle landbouwers	190	35	34	36	19	23	9	9	6	2	1	4	2	1	3	3	1	1	1	834	4,4	3,74
Ruiten A	37	-	1	2	2	4	3	3	3	2	1	4	2	1	3	3	1	1	1	366	9,9	2,40
Sellingerbeetse	114	20	25	29	11	16	5	5	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	370	3,2	3,97
Laudermarke	39	15	8	5	6	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	98	2,5	7,89
Overige grondgebruikers																						
Groep C	18	6	5	3	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	2,5	1,68
Groep D	3	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1,7	2,01
Speciaal	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2,0	4,02
Alle grondgebruikers	212	43	40	40	19	27	9	9	6	2	1	4	2	1	3	3	1	1	1	886	4,2	3,62

1) Naar bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie 1963

Bronnen: C.D. en L.E.I.

1005

DE KAVELS NAAR KADASTRALE GROOTTE

Bijlage 25

	Aantal geregistreerden waarvan gegevens beschikbaar zijn	Aantal kavels in het blok																								
		eigendomkavels									eigendom/pachtkavels									pachtkavels							
		totaal	met een kadastrale grootte van								totaal	met een kadastrale grootte van								totaal	met een kadastrale grootte van						
			< 0,50 ha	0,50 - 1,00 ha	1,00 - 1,50 ha	1,50 - 2,00 ha	2,00 - 2,50 ha	2,50 - 5,00 ha	5,00 - 10,00 ha	10,00 - 20,00 ha		0,50 - 1,00 ha	1,00 - 1,50 ha	1,50 - 2,00 ha	2,00 - 2,50 ha	2,50 - 5,00 ha	5,00 - 10,00 ha	10,00 - 40,00 ha		< 0,50 ha	0,50 - 1,00 ha	1,00 - 1,50 ha	1,50 - 2,00 ha	2,00 - 2,50 ha	2,50 - 5,00 ha	5,00 - 10,00 ha	10,00 - 50,00 ha
Landbouwers[1]																										
< 7½ ha	24	42	9	10	5	2	3	6	6	1	1	-	-	-	-	-	-	-	28	8	5	3	3	-	6	3	-
7½ - 10 ha	28	44	1	8	5	1	3	14	9	3	1	-	-	1	-	-	-	-	19	-	1	1	2	2	7	5	1
10 - 15 ha	66	106	8	13	8	9	8	24	25	11	1	-	-	-	1	-	-	-	113	9	12	15	8	10	28	19	12
15 - 25 ha	48	129	18	22	11	12	11	24	24	7	6	-	1	1	-	1	1	2	117	11	10	14	14	15	29	14	10
≥ 25 ha	24	42	4	8	5	5	3	4	6	7	3	1	-	-	-	-	1	1	154	14	31	23	16	7	34	12	17
Alle landbouwers	190	363	40	61	34	29	28	72	70	29	12	2	1	2	1	1	2	3	431	42	59	56	43	34	104	53	40
Ruiten A	37	124	27	38	13	16	8	12	9	1	5	2	1	-	-	1	1	-	224	32	41	33	25	14	49	16	14
Sellingerbeetse	114	182	11	21	14	12	18	44	42	20	6	-	-	2	1	-	1	2	170	6	17	21	16	19	46	32	13
Laudermarke	39	57	2	2	7	1	2	16	19	8	1	-	-	-	-	-	-	1	37	4	1	2	2	1	9	5	13
Overige grondgebruikers																										
Groep C	18	19	4	3	2	2	2	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	15	3	3	-	-	2	2	1
Groep D	3	5	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciaal	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Alle grondgebruikers	212	388	46	65	36	31	30	79	72	29	12	2	1	2	1	1	2	3	458	57	62	59	43	34	106	56	41

1) Bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie 1963

Bronnen: C.D. en L.E.I.

HET BOUWJAAR VAN DE BEDRIJFSGEBOUWEN

Bijlage 26

	Aantal bedrijven		Aantal bedrijven waarvan het hoofdbedrijfsgebouw gebouwd is				Aantal bedrijven met het hoofdbedrijfsgebouw in eigendom
	totaal	met bedrijfsgebouwen	voor 1850	1850-1914	1915-1940	na 1940	
Landbouwers							
< 7½ ha	26	26	1	17	6	2	17
7½ - 10 ha	28	26	-	13	9	4	16
10 - 15 ha	66	66	3	40	20	3	39
15 - 25 ha	48	48	7	17	20	4	31
≥ 25 ha	26	26	4	12	9	1	9
Alle landbouwers	194	192	15	99	64	14	112
Ruiten A	39	39	11	17	10	1	18
Sellingerbeetse	116	114	4	64	37	9	75
Laudermarke	39	39	-	18	17	4	19

Bron : C.B.S. 1961

DE BEDRIJFSGEBOUWEN Bijlage 27

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal met bedrijfsgebouwen							
		eigendom	pacht	doelmatigheid			onderhoud		
				goed	matig	slecht	goed	matig	slecht
Landbouwers									
< 7½ ha	24	21	3	3	17	4	3	17	4
7½ – 10 ha	26	20	6	5	18	3	5	18	3
10 – 15 ha	65	40	25	15	47	3	16	46	3
15 – 25 ha	48	31	17	17	28	3	18	28	2
≥ 25 ha	25	9	16	9	11	5	9	11	5
Alle landbouwers	188	121	67	49	121	18	51	120	17
Ruiten A	38	17	21	11	19	8	12	19	7
Sellingerbeetse	112	80	32	28	76	8	29	75	8
Laudermarke	38	24	14	10	26	2	10	26	2
Overige grondgebruikers									
Groep C	17	12	5	6	11	–	6	11	–
Groep D	3	3	–	–	3	–	–	3	–
Speciaal	1	1	–	–	1	–	–	1	–
Alle grondgebruikers	209	137	72	55	136	18	57	135	17

Bronnen: C.D. en L.E.I.

Bijlage 28

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal woningen							
		eigendom	pacht	doelmatigheid			onderhoud		
				goed	matig	slecht	goed	matig	slecht
Landbouwers									
< 7½ ha	24	21	3	3	17	4	3	17	4
7½ – 10 ha	26	20	6	5	18	3	5	18	3
10 – 15 ha	65	40	25	13	49	3	13	49	3
15 – 25 ha	48	31	17	19	28	1	19	28	1
≥ 25 ha	25	9	16	8	12	5	9	11	5
Alle landbouwers	188	121	67	48	124	16	49	123	16
Ruiten A	38	17	21	12	19	7	13	18	7
Sellingerbeetse	112	80	32	25	80	7	25	80	7
Laudermarke	38	24	14	11	25	2	11	25	2
Overige grondgebruikers									
Groep C	17	12	5	6	11	–	6	11	–
Groep D	3	3	–	–	3	–	–	3	–
Speciaal	1	1	–	1	–	–	1	–	–
Alle grondgebruikers	209	137	72	55	138	16	56	137	16

Bronnen: C.D. en L.E.I.

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven aangesloten op					
		electriciteit		water-leiding	eigen installatie	gas	telefoon
		totaal	met krachtstroom				
Landbouwers							
< 7½ ha	23	23	2	2	–	–	2
7½ – 10 ha	26	26	7	1	2	–	7
10 – 15 ha	65	64	19	1	10	–	32
15 – 25 ha	48	48	20	4	12	1	34
≥ 25 ha	25	25	11	4	6	–	20
Alle landbouwers	187	186	59	12	30	1	95
Ruiten A	38	38	16	11	9	1	27
Sellingerbeetse	112	112	36	1	21	–	48
Laudermarke	37	36	7	–	–	–	20
Overige grondgebruikers							
Groep C	17	17	1	2	1	–	3
Groep D	3	3	–	–	–	–	–
Speciaal	1	1	–	–	1	–	1
Alle grondgebruikers	208	207	60	14	32	1	99

Bron: C.D.

DE ONTWIKKELING VAN HET GRONDGEBRUIK Bijlage 30

		Oppervlakte cultuurgrond in ha	Percentage cultuurgrond in gebruik als bouwland	grasland (incl.kunstweide)	tuinland
Vlagtwedde	1950	12800	80	20	0
	1955	12852	81	19	0
	1960	13047	81	19	0
Westerwolde	1950	21612	81	19	0
	1955	21601	81	19	0
	1960	21605	81	19	0

Bron: C.B.S.

1005

	Aantal grondgebruikers, waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Oppervlakte grond totaal[2]	Oppervlakte grond in gebruik als			
			bouwland + kunstweide	blijvend grasland	erf en moestuin	niet-landbouwgrond
Landbouwers[1]						
< 7½ ha	24	161,30	151,31	5,39	4,60	-
7½ - 10 ha	28	252,70	234,54	11,46	6,10	0,60
10 - 15 ha	66	906,02	860,97	26,35	18,05	0,65
15 - 25 ha	48	942,41	879,04	44,00	14,52	4,85
25 - 50 ha	24	859,18	777,56	63,50	9,92	8,20
Alle landbouwers	190	3121,61	2903,42	150,70	53,19	14,30
Ruiten A	37	879,66	765,95	95,86	11,80	6,25
Sellingerbeetse	114	1468,48	1388,74	44,64	28,55	6,55
Laudermarke	39	773,27	748,73	10,20	12,84	1,50
Overige grondgebruikers						
Groep C	18	75,41	65,33	6,30	3,70	0,08
Groep D	3	10,06	7,01	2,50	0,55	-
Speciaal	1	8,04	7,79	-	0,25	-
Alle grondgebruikers	212	3215,12	2983,55	159,50	57,69	14,38

1) Naar bedrijfsgrootte volgens mei-inventarisatie 1963.
2) Volgens C.D.-bedrijfsregistratie.

Bronnen: C.D. en L.E.I.

Bijlage 32

	Oppervlakte bouwland in ha	Percentage bouwland beteeld met											
		granen						hakvruchten					
		totaal	rogge	haver	gerst	meng-sels	tarwe	totaal	fabrieks-aardappelen	suiker-bieten	voeder-bieten	erw-ten	overige gewassen
Landbouwers													
< 7½ ha	116	51	14	27	1	3	6	49	36	11	2	-	-
7½ - 10 ha	187	51	15	25	-	1	10	49	37	11	1	-	-
10 - 15 ha	629	49	10	23	1	1	14	51	38	12	1	-	0
15 - 25 ha	731	52	11	21	1	1	18	48	37	10	1	-	-
≥ 25 ha	825	55	11	20	2	1	21	43	36	7	0	1	1
Alle landbouwers	2487	52	11	22	1	1	17	48	37	10	1	0	0
Ruiten A	793	56	11	22	1	1	21	41	35	5	1	2	1
Sellingerbeetse	1105	49	12	22	1	1	13	51	38	12	1	-	-
Laudermarke	599	51	11	20	1	2	17	49	37	12	0	-	0
Overige geregistreerden													
Groep C	67	57	9	34	-	1	13	41	32	6	3	-	2
Groep D	12	64	3	24	35	-	2	30	21	8	1	-	6
Speciaal	5	43	37	6	-	-	-	57	53	-	4	-	-
Alle geregistreerden	2571	52	11	22	1	1	17	48	37	10	1	0	0

Bron: C.B.S. 1963

	Oppervlakte grasland in ha	Percentage tijdelijk grasland		Percentage blijvend grasland			
		< 2 jaar	≥ 2 jaar	< 2 jaar	2 t/m 4 jaar	5 t/m 9 jaar	≥ 10 jaar
Landbouwers							
< 7½ ha	39	44	24	–	14	0	18
7½ – 10 ha	59	39	32	1	8	6	14
10 – 15 ha	186	45	36	2	5	5	7
15 – 25 ha	180	41	35	2	4	7	11
≥ 25 ha	160	32	21	0	3	4	40
Alle landbouwers	624	40	31	1	5	5	18
Ruiten A	186	22	15	3	7	9	44
Sellingerbeetse	327	43	39	1	5	3	9
Laudermarke	111	59	33	0	1	4	3
Overige geregistreerden							
Groep C	30	19	40	2	17	8	14
Groep D	5	24	49	–	–	6	21
Speciaal	2	100	–	–	–	–	–
Alle geregistreerden	661	39	31	1	6	5	18

Bron: C.B.S. 1963

DE MELKKOEIEN

Bijlage 34

	Aantal bedrijven								Gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf met melkkoeien
	totaal	met melkkoeien						met melkkoeien	
		geen	1-2	3-5	6-9	10-14	≥ 15		
Landbouwers									
< 7½ ha	26	4	7	12	3	–	–	22	3,5
7½ – 10 ha	28	1	6	18	33	–	–	27	3,6
10 – 15 ha	66	3	3	37	20	3	–	63	5,2
15 – 25 ha	48	1	3	23	14	6	1	47	6,2
≥ 25 ha	26	–	5	6	4	7	4	26	8,1
Alle landbouwers	194	9	24	96	44	16	5	185	5,4
Ruiten A	39	2	6	13	8	7	3	37	6,8
Sellingerbeetse	116	6	14	61	26	7	2	110	5,1
Laudermarke	39	1	4	22	10	2	–	38	4,9
Overige grondgebruikers									
Groep C	41	23	11	7	–	–	–	18	2,2
Groep D	13	10	3	–	–	–	–	3	1.3
Speciaal	1	–	1	–	–	–	–	1	2,0
Alle grondgebruikers	249	42	39	103	44	16	5	207	5,1

Bron: C.B.S. 1963

DE MELKPRODUCTIE

	1956	1958	1960	1962
Aantal gecontrôleerde koeien				
Sellingen	731	864	929	1145
Vlagtwedde	303	328	393	435
Groningen	26048	27039	28873	32891
Gemiddelde opbrengst in kg				
Sellingen	4392	4618	4322	4446
Vlagtwedde	4333	4684	4515	4512
Groningen	4197	4341	4369	4427
Gemiddeld vetgehalte in %				
Sellingen	3,93	3,96	3,96	4,05
Vlagtwedde	3,92	3,96	3,95	4,06
Groningen	3,88	3,92	3,94	4,02

Bron: Jaarverslagen Centrale Melkcontrôle Dienst

	Mestvarkens		Fokzeugen		Schapen		Leghennen	
	aantal bedrijven	gemiddeld per bedrijf	aantal bedrijven	gemiddeld per bedrijf	aantal bedrijven	gemiddeld per bedrijf	aantal bedrijven	gemiddeld per bedrijf
Landbouwers								
< 7½ ha	1	2,0	3	2,7	-	-	23	27
7½ - 10 ha	6	8,2	4	2,8	-	-	25	31
10 - 15 ha	16	8,1	14	1,7	4	3,5	51	22
15 - 25 ha	13	6,7	13	4,6	5	3,6	39	31
≥ 25 ha	7	2,0	5	2,8	3	8,0	16	27
Alle landbouwers	43	6,5	39	2,9	12	4,7	154	27
Ruiten A	8	6,4	8	2,6	2	6,5	27	40
Sellingerbeetse	27	8,0	23	3,2	9	4,4	94	25
Laudermarke	8	1,9	8	2,4	1	3,0	33	21
Overige grondgebruikers								
Groep C	3	2,3	3	1,4	6	3,7	22	15
Groep D	-	-	1	1,0	2	10,5	10	57
Speciaal	1	2,0	1	1,0	-	-	1	1000
Alle grondgebruikers	47	6,2	44	2,8	20	5,0	187	32

Bron: C.B.S. 1963

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven met:				
		mestplaat	mestgang	voergoot	gierkelder	drinkwater-bakjes
Landbouwers						
< 7½ ha	17	–	17	2	6	3
7½ – 10 ha	22	–	18	3	10	8
10 – 15 ha	51	1	49	11	31	32
15 – 25 ha	40	–	40	6	29	34
≥ 25 ha	19	1	19	9	13	17
Alle landbouwers	149	2	143	31	89	94
Ruiten A	35	1	34	9	21	28
Sellingerbeetse	101	1	96	19	59	58
Laudermarke	13	–	13	3	9	8
Overige grondgebruikers						
Groep C	8	–	8	1	3	1
Groep D	2	–	2	–	–	1
Speciaal	1	–	1	–	–	–
Alle grondgebruikers	160	2	154	32	92	96

Bron: C.D.

	Aantal bedrijven							
	totaal met bedrijfsgebouwen	met melkveestal gebouwd vóór 1940		met een loopstal voor jongvee	met één of meer verplaatsbare weidepompen	met ventilatie in hooiten of hooiberg	dat groenvoer pleegt in te kuilen	met groenvoedersilo(s)
		totaal	waarvan gemoderniseerd					
Landbouwers								
< 7½ ha	26	24	3	-	-	-	23	-
7½ - 10 ha	26	23	7	-	1	-	27	-
10 - 15 ha	66	63	25	-	11	1	65	-
15 - 25 ha	48	45	30	-	10	-	46	2
≥ 25 ha	26	25	15	1	12	2	26	7
Alle landbouwers	192	180	80	1	34	3	187	9
Ruiten A	39	38	26	1	11	2	39	7
Sellingerbeetse	114	105	38	-	15	1	110	2
Laudermarke	39	37	16	-	8	-	38	-

Bron: C.B.S. 1961

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven		
		met deelname melkcontrole	met deelname K.I.	met deelname stamboek
Landbouwers				
< 7½ ha	17	3	7	2
7½ - 10 ha	22	4	14	3
10 - 15 ha	51	15	34	10
15 - 25 ha	40	13	28	9
≥ 25 ha	19	13	17	11
Alle landbouwers	149	48	100	35
Ruiten A	35	16	26	12
Sellingerbeetse	101	25	62	21
Laudermarke	13	7	12	2
Overige grondgebruikers				
Groep C	8	1	6	1
Groep D	2	-	2	1
Speciale groep	1	-	1	-
Alle grondgebruikers	160	49	109	37

Bron: C.D.

	Aantal bedrijven				Gemiddeld aantal werkpaarden per bedrijf met werkpaarden
	totaal	met trekker	met werkpaarden	zonder trekkracht	
Landbouwers					
< 7½ ha	26	–	23	3	1,0
7½ – 10 ha	28	6	22	3	1,0
10 – 15 ha	66	29	60	1	1,0
15 – 25 ha	48	34	42	1	1,2
≥ 25 ha	26	25	23	–	1,5
Alle landbouwers	194	94	170	8	1,1
Ruiten A	39	27	33	1	1,3
Sellingerbeetse	116	42	104	6	1,1
Laudermarke	39	25	33	1	1,1
Overige grondgebruikers					
Groep C	41	–	7	34	1,0
Groep D	13	–	2	11	1,0
Speciaal	1	–	1	–	1,0
Alle grondgebruikers	249	94	180	53	1,1

Bron: C.B.S. 1963

DE MELKMACHINES Bijlage 41

	Percentage bedrijven met melkmachines	
	landbouwers	alle grondgebruikers
Aantal melkkoeien per bedrijf		
1 - 5	1	1
6 - 9	27	27
10 - 14	75	75
≥ 15	100	100
Alle bedrijven met melkkoeien	16	14
Alle bedrijven met ≥ 7 melkkoeien	55	55
Ruiten A	53	53
Sellingerbeetse	55	55
Laudermarke	60	60

Bron: C.B.S. 1963

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven met																										
		trekkers	wagens op luchtbanden	kunstmeststrooier	stalmestverspreider	zaaimachine	zelfbinder	maaidorser	aardappelrooier	spuitwerktuig	beregeninginstallatie	grasmaaimachine	gecomb. hooibouwwerktuig	melkmachine	melkkoeler	transporteur	elevator	bietenrooier	aard.pootmachine	aard.rooier	fresen	hooipers	T.b.kraan	mach.uitmestinst.	graandrooginstallatie	schovenbrander	
Landbouwers[1]																												
< 7½ ha	17	2	12	-	-	-	-	-	-	-	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7½ - 10 ha	22	5	16	7	1	1	2	-	2	-	-	9	3	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10 - 15 ha	51	20	47	13	-	18	13	-	3	1	-	40	14	4	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15 - 25 ha	40	29	38	16	-	18	22	2	8	-	-	34	17	6	-	11	4	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
≥ 25 ha	19	18	19	17	1	16	17	3	6	1	1	18	16	9	2	15	11	-	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Alle landbouwers	149	74	132	53	2	53	54	5	19	2	1	107	52	19	2	37	15	1	7	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Ruiten A	35	28	34	21	1	25	26	4	7	1	1	28	22	8	1	17	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Sellingerbeetse	101	38	86	28	1	22	23	-	8	1	-	70	26	10	-	15	10	-	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Laudermarke	13	8	12	4	-	6	5	1	4	-	-	9	4	1	1	5	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Overige grondgebruikers																												
Groep C	8	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Groep D	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciaal	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	160	75	137	53	2	53	55	5	19	2	1	108	52	19	2	37	15	1	7	1	1	1	2	1	1	1	1	1

1) Bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie 1963

Bronnen: C.D. en L.E.I.

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven dat werkzaamheden verricht in combinatie										in coöp. verband		
		aardappelrooien	spuiten	mestverspreiden	grasmaaien	zelfbinder	gec. hooibouwwerkt.	maaidorsen	transporteren	trekker	zaaimachine	spuiten	transporteren	dorsmachine
Landbouwers														
< 7½ ha	17	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
7½ - 10 ha	22	-	-	-	1	1	2	-	1	-	-	1	-	-
10 - 15 ha	51	-	-	1	3	5	4	1	9	2	2	6	1	-
15 - 25 ha	40	3	1	1	2	2	1	-	9	-	3	4	-	-
≥ 25 ha	19	1	-	-	-	-	2	-	3	-	2	-	-	1
Alle landbouwers	149	4	1	2	8	10	9	1	22	2	7	11	1	1
Ruiten A	35	4	-	-	2	-	2	-	9	-	5	-	1	1
Sellingerbeetse	101	-	1	2	6	9	7	1	12	1	1	11	-	-
Laudermarke	13	-	-	-	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-
Overige grondgebruikers														
Groep C	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Groep D	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciale groep	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	160	4	1	2	8	10	10	1	22	2	7	11	1	1

Bron: C.D.

DE WERKZAAMHEDEN DOOR LOONWERKER

Bijlage 44

	Aantal bedrijven waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Uitgevoerde werkzaamheden																	
		aardappelrooien	bietenrooien	graanmaaien	ploegen	spuiten	mestverspreiden	grasmaaien	zelfbinden	gecomb. hooibouwwerkt.	maaidorsen	transporteren	hooipersen	aardappelpoten	fresen	cultiveren	stropersen	sloten reinigen	plantgaten maken
Landbouwers																			
< 7½ ha	17	12	4	12	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7½ - 10 ha	22	18	12	12	-	16	6	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
10 - 15 ha	51	50	35	26	6	51	19	1	1	1	6	1	1	-	-	-	-	-	-
15 - 25 ha	40	29	27	9	2	27	13	-	-	-	6	-	-	4	1	1	-	-	-
≥ 25 ha	19	13	12	1	-	18	10	1	-	-	2	-	-	-	1	1	1	1	1
Alle landbouwers	149	122	90	60	9	118	48	2	1	1	15	1	1	4	2	2	1	1	1
Ruiten A	35	24	18	6	1	30	16	1	1	1	3	1	1	1	1	-	1	1	1
Sellingerbeetse	101	89	65	48	6	77	27	-	-	-	12	-	-	3	1	1	-	-	-
Laudermarke	13	9	7	6	2	11	5	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Overige grondgebruikers																			
Groep C	8	2	1	1	-	2	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Groep D	2	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Speciale groep	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle grondgebruikers	160	126	92	63	10	121	48	5	1	1	16	1	1	4	2	2	1	1	1

Bron: C.D.

	Aantal arbeidskrachten op de teldatum [1]																	
	aantal bedrijven		bedrijfshoofden				meewerkende gezinsleden				vreemde arbeidskrachten				totaal			
			mannen		vrouwen		mannen		vrouwen		mannen		vrouwen		mannen		vrouwen	
	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963	1959	1963
Landbouwers																		
< 7½ ha	28	26	28	26	-	-	5	1	5	7	-	-	-	-	33	27	5	7
7½ - 10 ha	30	28	31	27	-	-	5	4	9	19	1	-	-	-	37	31	9	19
10 - 15 ha	64	66	63	67	3	4	23	24	16	34	17	2	-	-	103	93	19	38
15 - 25 ha	53	48	54	49	1	1	30	31	15	29	30	13	3	1	114	93	19	31
≥ 25 ha	23	26	32	34	-	-	9	14	5	21	40	29	-	1	81	77	5	22
Alle landbouwers	198	194	208	203	4	5	72	74	50	110	88	44	3	2	368	321	57	117
Ruiten A	43	39	44	40	2	1	11	15	6	26	50	32	-	1	105	87	8	28
Sellingerbeetse	116	116	120	119	-	2	44	44	26	65	16	8	1	11	180	171	27	68
Laudermarke	39	39	44	44	2	2	17	15	18	19	22	4	2	-	83	63	22	21
Overige grondgebruikers																		
Groep C	48	41	27	33	-	-	1	2	25	2	-	-	-	-	28	35	25	2
Groep D	11	13	10	9	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	10	9	-	2
Speciaal	1	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	1
Alle grondgebruikers	258	249	246	246	4	6	73	76	75	114	88	44	3	2	407	366	82	122

1) Alle personen, die op die dag tenminste 2 uur op het bedrijf werkzaam zijn geweest

Bron: C.B.S. 1959 en 1963

	Aantal bedrijven				
	waarvan de gegevens beschikbaar zijn	met vaste arbeider(s)		met losse arbeider(s)	
		bedrijven	arbeiders	bedrijven	werkweken
Landbouwers					
< 7½ ha	17	-	-	-	-
7½ - 10 ha	22	-	-	1	20
10 - 15 ha	51	-	-	3	57
15 - 25 ha	40	4	4	11	337
≥ 25 ha	19	7	16	12	480
Alle landbouwers	149	11	20	27	894
Ruiten A	35	8	17	16	629
Sellingerbeetse	101	2	2	9	232
Laudermarke	13	1	1	2	33

Bron: C.D.

	Aantal bedrijfshoofden						Gemiddelde leeftijd
	totaal	in de leeftijdsklasse					
		< 35 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	≥ 65 jaar	
Landbouwers							
< 7½ ha	26	3	7	5	8	3	50
7½ - 10 ha	28	1	10	8	5	4	50
10 - 15 ha	66	11	16	20	17	2	47
15 - 25 ha	48	7	6	21	12	2	49
≥ 25 ha	26	2	8	12	1	3	48
Alle landbouwers	194	24	47	66	43	14	48
Ruiten A	39	3	10	19	6	1	48
Sellingerbeetse	116	14	26	38	29	9	49
Laudermarke	39	7	11	9	8	4	47
Overige grondgebruikers							
Groep C	41	4	15	12	10	–	47
Groep D	13	–	–	2	4	7	64
Speciaal	1	–	–	1	–	–	45
Alle grondgebruikers	249	28	62	81	57	21	49

Bron: C.B.S. 1963

	Aantal bedrijfshoofden waarvan de gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijfshoofden met agrarisch onderwijs			zonder agrarisch onderwijs
		M.L.S. L.H.S.	L.L.S.	cursussen	
Landbouwers					
< 7½ ha	24	-	3	2	19
7½ - 10 ha	28	-	2	6	20
10 - 15 ha	66	1	2	20	43
15 - 25 ha	47	1	5	19	22
≥ 25 ha	23	4	2	9	8
Alle landbouwers	188	6	14	56	112
Ruiten A	38	3	5	15	15
Sellingerbeetse	114	2	9	35	68
Laudermarke	36	1	-	6	29
Overige grondgebruikers					
Groep C 1)	15	1	1	1	12
Groep D	3	-	-	-	3
Speciaal	1	-	-	1	-
Alle grondgebruikers	207	7	15	58	127

1) Bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie

Bronnen: C.D. en L.E.I.

	Aantal bedrijfshoofden				
		dat lid is van			zonder
	totaal	A.B.T.B.	C.B.T.B.	V.B.B.	lidmaatschap
Landbouwers[1]					
< 7½ ha	24	3	4	5	12
7½ – 10 ha	28	8	7	4	9
10 – 15 ha	66	33	15	10	8
15 – 25 ha	47	11	16	14	6
≥ 25 ha	23	6	4	12	1
Alle landbouwers	188	61	46	45	36
Ruiten A	38	2	10	18	8
Sellingerbeetse	114	30	35	25	24
Laudermarke	36	29	1	2	4
Overige grondgebruikers					
Groep C	15	3	–	1	11
Groep D	3	–	1	–	2
Speciaal	1	–	–	1	–
Alle grondgebruikers	207	64	47	47	49

1) Bedrijfsgrootte volgens de mei-inventarisatie 1963

Bron: C.D.

Geboortejaar	Aantal landarbeiders					
	in het gebied wonend en werkend		in het gebied wonend buiten het gebied werkend [1]		buiten het gebied wonend in het gebied werkend	
	vast	los	vast	los	vast	los
< 1897	–	–	–	–	–	–
1898 – 1902	2	4	–	6	–	2
1903 – 1907	–	5	–	8	–	2
1908 – 1912	–	9	3	5	1	4
1913 – 1917	5	6	3	3	–	2
1918 – 1922	4	14	–	5	2	2
1923 – 1927	2	9	1	1	1	2
1928 – 1932	7	17	6	9	3	4
1933 – 1937	4	12	–	6	1	9
1938 – 1942	1	17	–	1	1	4
≥ 1943	3	7	–	2	–	1
Alle landarbeiders	28	100	13	46	9	32

1) Inclusief 11 vaste en 43 losse arbeiders, werkzaam op het bedrijf van de gemeente Groningen

Bron: B.P.L. 1962

Geboortejaar	Aantal arbeiders op loonwerkbedrijven					
	in het gebied wonend en werkend		in het gebied wonend buiten het gebied werkend		buiten het gebied wonend in het gebied werkend	
	vast	los	vast	los	vast	los
< 1897	-	-	-	-	-	-
1898 - 1902	-	2	-	-	-	-
1903 - 1907	-	2	-	-	-	-
1908 - 1912	-	4	-	1	-	1
1913 - 1917	1	3	1	-	-	1
1918 - 1922	1	5	-	-	-	1
1923 - 1927	-	5	-	-	-	-
1928 - 1932	1	4	-	-	-	2
1933 - 1937	-	5	1	2	-	4
1938 - 1942	-	6	1	2	-	6
≥ 1943	-	2	2	-	-	5
Alle loonwerkers	3	38	5	5	-	20

Bron: B.P.L. 1962

In de reeks Verslagen van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied reeds verschenen of verschijnen binnenkort

Verslag No. 2	Reutum-Ageleresch. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twente, november 1962.
Verslag No. 7	Veghel-Erp. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, december 1962.
Verslag No. 11	Delt-Oude Weer. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het Groninger Hogeland, februari 1963.
Verslag No. 17	Heiligenbergerbeek. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Utrechtse zandgebied, april 1963.
Verslag No. 18	De Haagse Beemden. Sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda, mei 1963.
Verslag No. 19	Ursem. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in Westfriesland, mei 1963.
Verslag No. 20	Noord-Beveland. Sociaal-economische schets van het voormalige eiland, mei 1963.
Verslag No. 24	Het Geestmerambacht. Een onderzoek naar enkele sociaal-economische vraagstukken verband houdende met de voorbereiding van de ruilverkaveling, juni 1963.
Verslag No. 36	Dantumadeel. Aanvullende sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in de Friese Wouden, oktober 1963.
Verslag No. 39	Hattem-Wezep. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied op de Noordelijke Veluwe, oktober 1963.
Verslag No. 45	Beneden-Donge. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Dongen en 's-Gravenmoer, oktober 1963.
Verslag No. 46	Kamperveen-Zalk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van de stad Kampen, oktober 1963.
Verslag No. 51	Sneeker-Oudvaart. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in het Friese weidegebied, november 1963.
Verslag No. 52	Wanroij. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
Verslag No. 53	Uden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
Verslag No. 60	Slangenborg. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in het Groninger landschap Westerwolde, januari 1964.
Verslag No. 63	Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Eindhoven en Helmond, februari 1964.

VOLLEDIGE LIJST VAN ACTUELE L.E.I.-PUBLIKATIES
OP AANVRAAG GRATIS VERKRIJGBAAR